

Διαχρονική Προσέγγιση στην Αρχιτεκτονική του Ελληνικού Χώρου Τυπολογία – Συγκριτική Μορφολογία

Μάθημα 4^ο : Η κατοικία στα Βυζαντινά χρόνια

Μαρία Αρακαδάκη
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Η κατοικία στα Βυζαντινά χρόνια

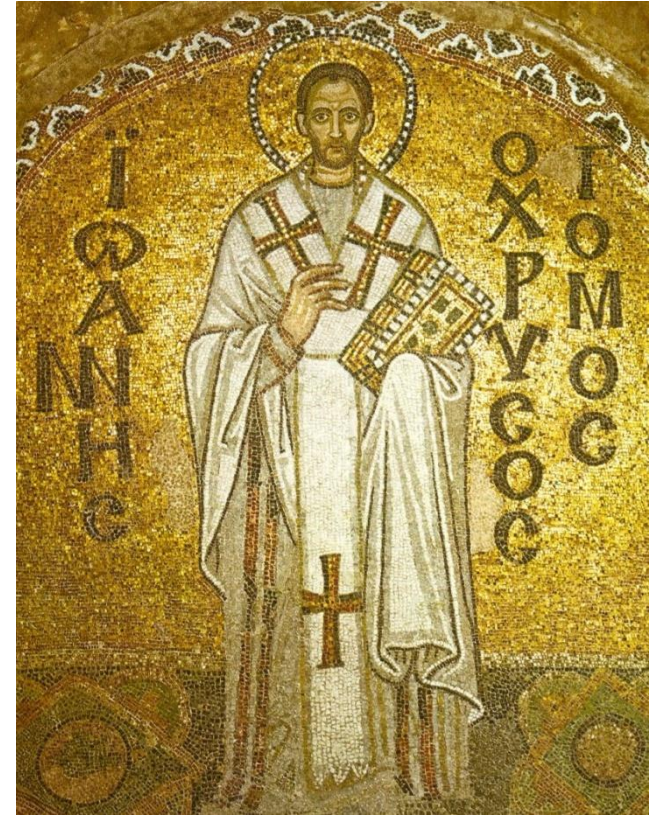
ΣΚΟΠΟΪ

- Να περιγραφεί το βυζαντινό και το πρώιμο μεταβυζαντινό σπίτι, ως απόγονος των ρωμαϊκών τύπων κατοίκησης και πρόγονος των νεότερων
- Να γίνει η σύνδεση ανάμεσα στις αρχαίες μορφές κι εκείνες του 17ου-19ου αι. που θα περιγραφούν στον κορμό του μαθήματος

ΒΥΖΑΝΤΙΟ: ΕΝΑΣ ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ

- Η **αυτοκρατορία των Ρωμαίων ή Ρωμανία, ή Βυζάντιο** (κατά τους Δυτικούς μελετητές που δεν την αναγνώριζαν ως συνέχεια της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας), υπήρξε το μακροβιότερο κράτος του είδους του στην ιστορία (330-1453μ.Χ.) και **αυτοκράτωρ Ρωμαίων** λεγόταν ο ανώτατος άρχων του

ΒΥΖΑΝΤΙΟ: ΕΝΑΣ ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ

Η μετάλλαξη της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας οφείλεται:

- στην ευρεία διάδοση του **Χριστιανισμού** και τον συγκερασμό του με τον **ελληνικό πολιτισμό**
- **στις βαρβαρικές επιδρομές** του 3^{ου}-4^{ου} αι. μ.Χ.
- Στην πίεση των **Περσών** στην Ανατολή

- http://www.korcula.net/history/mmarellic/byzantine_empire.jpg
- <http://www.indiana.edu/~cahist/Readings/2011Spring/Byzantine%20&%20Sassanian%20Emp.jpg>

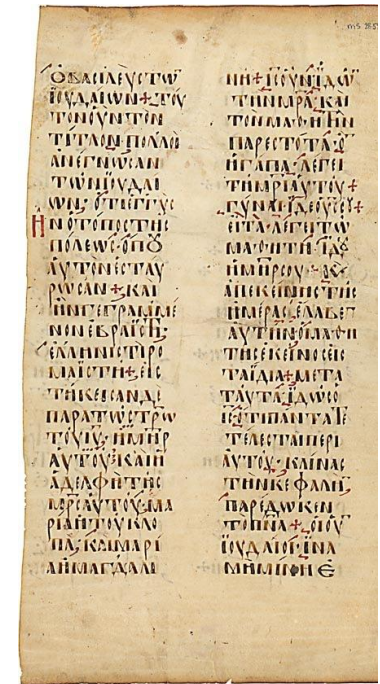
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ

ΧΡΟΝΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

- **330:** η Κωνσταντινούπολη επισήμως πρωτεύουσα του ανατολικού κράτους
- **527-565:** ο Ιουστινιανός αυτοκράτωρ
- **622:** έτος Εγίρας, εμφάνιση των Αράβων
- **726-843:** η περίοδος της εικονομαχίας
- **800:** στέψη του Καρλομάγνου
- **824-961:** η Κρήτη υπό τους Άραβες
- **1054:** οριστικοποιείται το Σχίσμα
- **1204-1261:** οι Λατίνοι στην αυτοκρατορία
- **1430:** η Θεσσαλονίκη στους Τούρκους
- **1453:** άλωση της Κωνσταντινούπολης

Byzantine Emperor Manuel I - Hyperpylon 1143

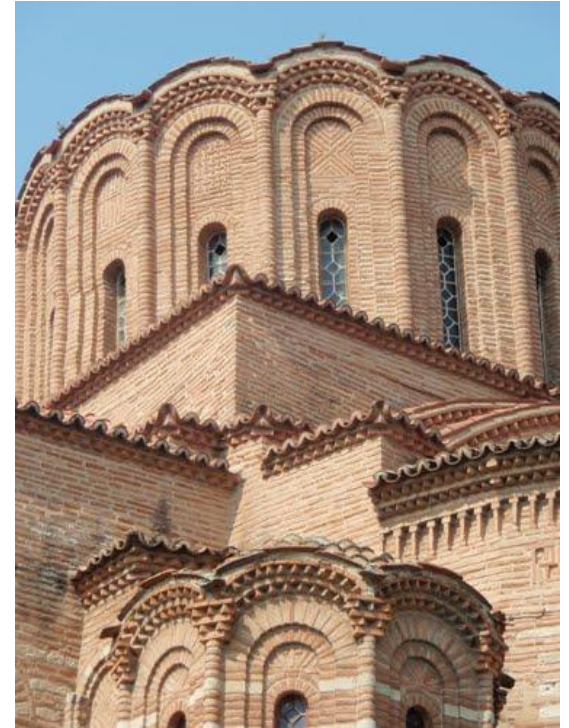

MS 2838
Greek uncial. Bible: John 19:13 - 31. Byzantine Empire, late 10th c.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

- Αν και οι έρευνες πάνω στη βυζαντινή αρχιτεκτονική είναι ιδιαίτερα προχωρημένες, η διερεύνηση της κατοικίας εξακολουθεί να υστερεί, σε σύγκριση μάλιστα με την αρχαιότητα, επειδή στην περίπτωση του Βυζαντίου το ενδιαφέρον επικεντρώνεται κυρίως στη λαμπρή **εκκλησιαστική αρχιτεκτονική**

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

- Σημαντικές δυσκολίες προκύπτουν από το γεγονός ότι τα 1100 χρόνια του βίου της οικουμενικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας είναι πολύ μακρό διάστημα για ενιαία αντιμετώπιση
- Επί πλέον, τα στοιχεία γύρω από τους πρώτους αιώνες, **έως και τα τέλη του 10^{ου}**, είναι εξαιρετικά πενιχρά, και τα λείψανα ελάχιστα

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

- Σε έναν πολιτισμό με έμφαση στις **πνευματικές αξίες**, η **ευτέλεια** της κατασκευής των κατοικιών, σε αντίθεση με τα εκκλησιαστικά και τα οχυρωματικά μνημεία, και οι ποικιλώνυμες ιστορικές αντιξοότητες δεν επέτρεψαν την επιβίωσή τους

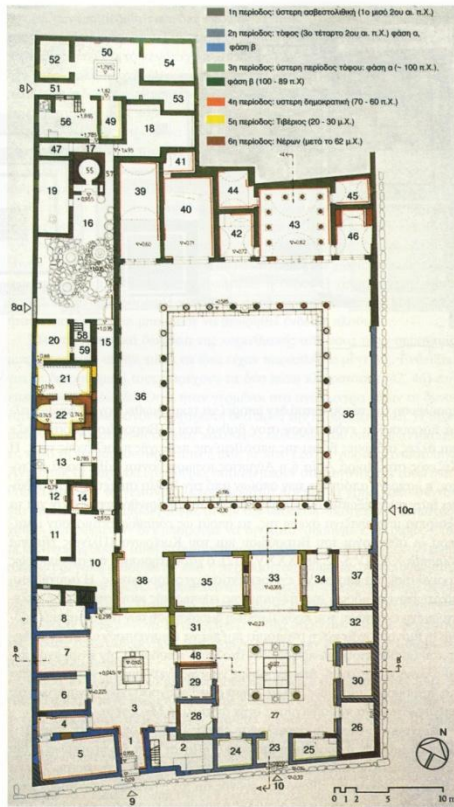

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

- Έτσι οι πηγές μας περιορίζονται στα λίγα ανασκαφικά ευρήματα από μεσαιωνικούς οικισμούς και στις πληροφορίες από βυζαντινούς οικοδομικούς κανονισμούς και έγκυρους ιστορικούς και χρονογράφους

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

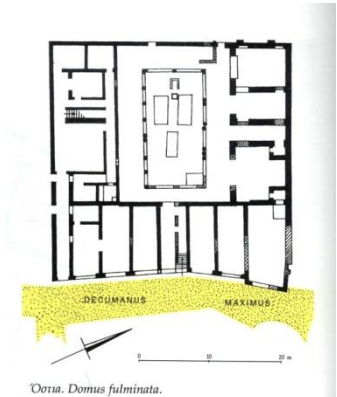
- Η ύστερη ελληνιστική κατοικία (π.χ. *της Πομπηίας*) χαρακτηρίζεται από ευρυχωρία, σκηνογραφική διαρρύθμιση και πολυτελή διακόσμηση

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Η αστική κατοικία των ρωμαϊκών χρόνων μπορούσε να είναι:

- Μονοκατοικία (***domus***) για μία οικογένεια, συνήθως διώροφη, εσωστρεφής, με κεντρικό αίθριο. Ο όρος ***domus*** (***δόμος***) χαρακτηρίζει και το ανάκτορο

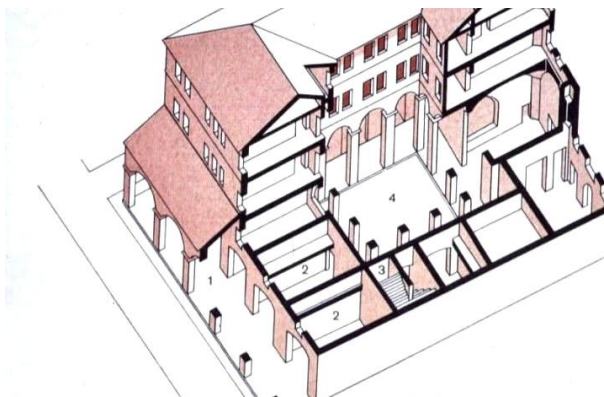
Όστια. Domus fulminata.

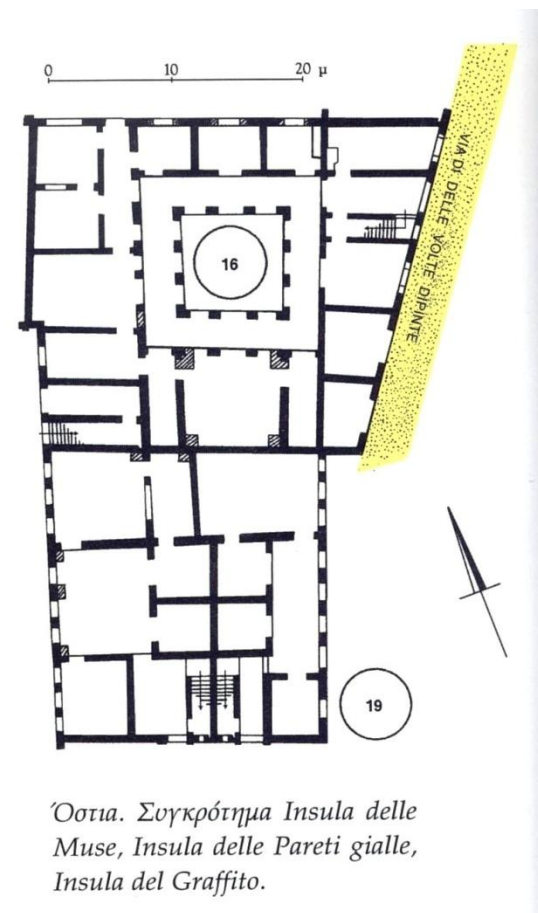
Όστια. Domus di Apuleio.

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Πολυκατοικία (*insula*), που ήταν η συνηθέστερη περίπτωση, με πολλούς ορόφους, μεγάλα ανοίγματα και πολλά διαμερίσματα μικρού εμβαδού, για τους φτωχούς και τη μεσαία τάξη

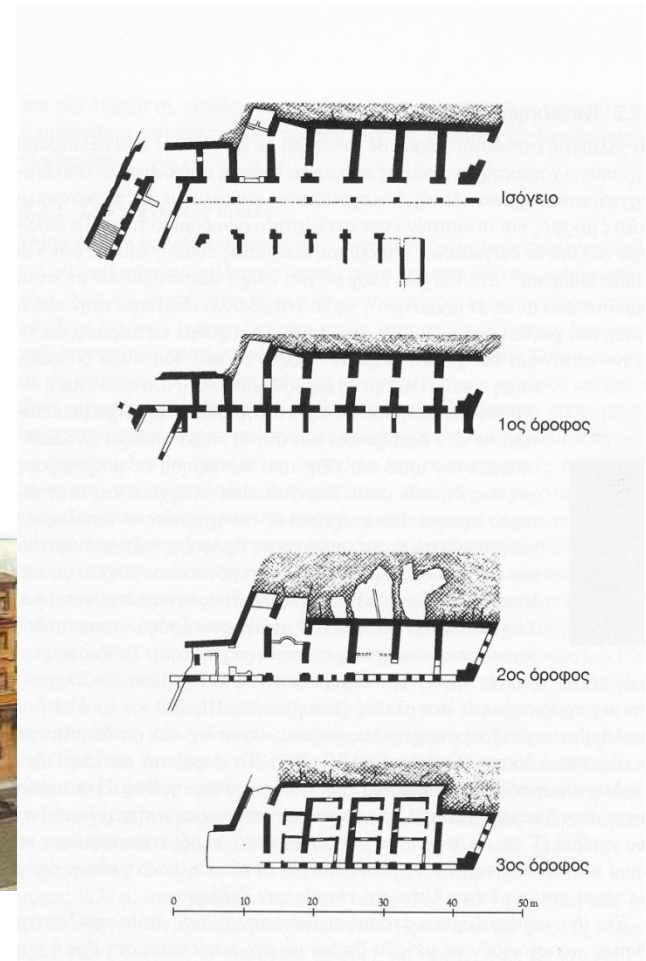

Όστια. Συγκρότημα Insula delle Muse, Insula delle Pareti gialle, Insula del Graffito.

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Αν η insula είχε καταστήματα στην ισόγεια στάθμη, διαμορφώνονταν υποτυπώδεις κατοικίες σε **μεσοπάτωμα** πάνω από αυτά, για μικρεμπόρους και βιοτέχνες

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

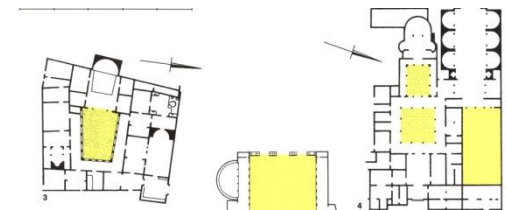
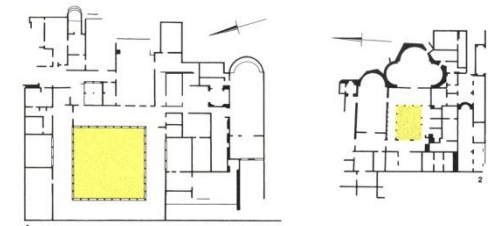
Οι πομπηϊανές τοιχογραφίες
μάς δίδουν μια εικόνα της
αρχιτεκτονικής του 1^{ου} αι.
μ.Χ., με πολυώροφες και
περίτεχνες όψεις, ψηλούς
αυλότοιχους, κιονοστοιχίες,
κλειστούς και ανοικτούς
εξώστες και προεξοχές
(**σαχνισιά**)

- http://www.soveren-decor.ru/images/pages_pi_cs/8431_s.jpg

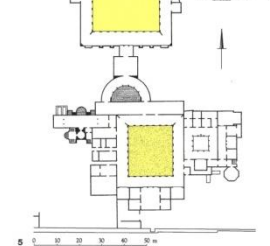

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΑΣ

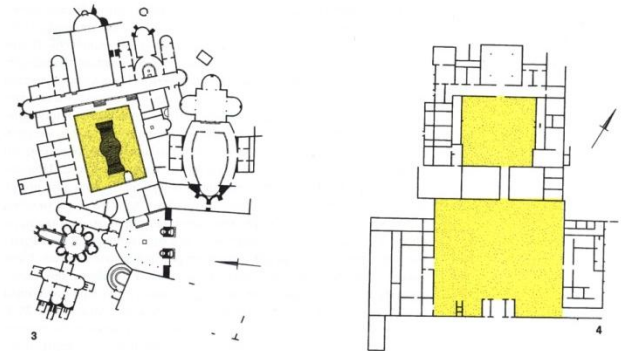
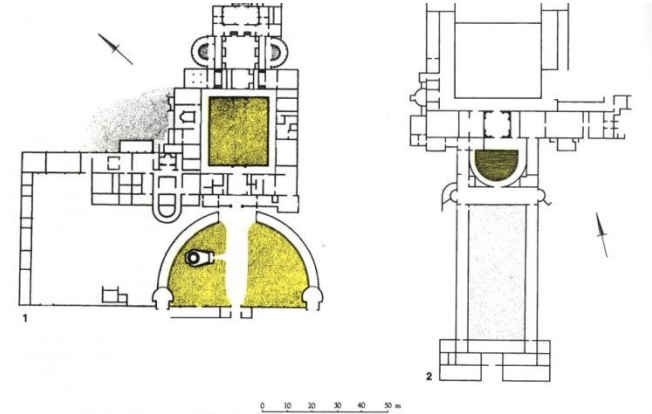
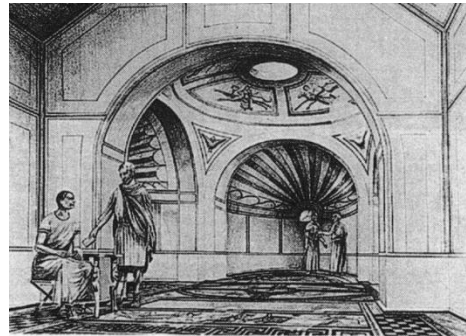
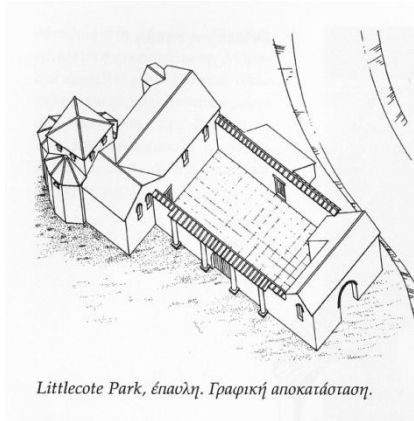
- Κατά την ύστερη αρχαιότητα, η αστική κατοικία (***domus***) και η αγροτική έπαυλη (***villa***) αποτελούν συμπληρωματικούς τρόπους κατοίκησης και αντικατοπτρίζουν τη **φεουδαρχική δομή** της κοινωνίας

Διαφορές ανάμεσα στις διάφορες αρχαιότητες. Κατάρες: 1: Έργο, σπίτι πάνω από το θέατρο, 2: Αρροβούκι, έργο δίπλα στο ιωδαίο (επισκοπικό ανάκτορο), 3: Απαύλων, ανάκτορο του δούκα, 4: Σίσιλι, σπίτι του Βάλεου, 5: Αθήνα, σπίτι των γγγίντων (Brandl/Denkinger).

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΑΣ...

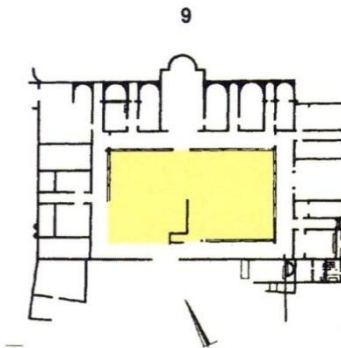
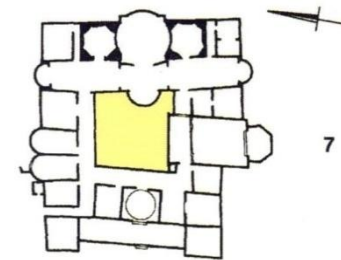

Τα «αρχοντικά» της ύστερης αρχαιότητας έχουν πολύπλοκες κατόψεις, με αίθρια και αψιδωτούς χώρους, π.χ. **τρίκογχα τρικλίνια**

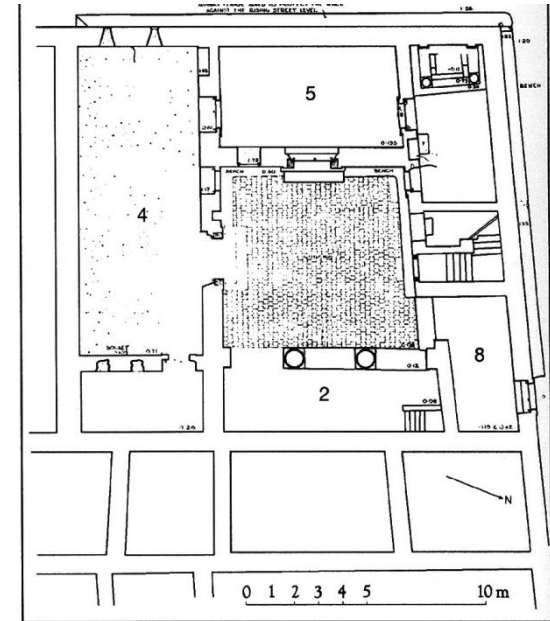
Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ...ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΝΑΟΔΟΜΙΑΣ

Η συνήθεια των πρώτων χριστιανών να εγκαθιστούν **ευκτήριους οίκους** σε σπίτια και επαύλεις εύπορων πιστών, μετέφερε τα μορφολογικά τους στοιχεία στους πρώτους χριστιανικούς ναούς, επισκοπεία και μονές (π.χ. επαύλεις στην **Carranque** και τη **Dehesa de Soria**, Καστίλλη, Ισπανία)

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ...ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΝΑΟΔΟΜΙΑΣ

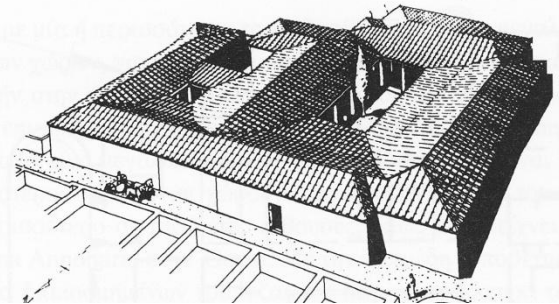
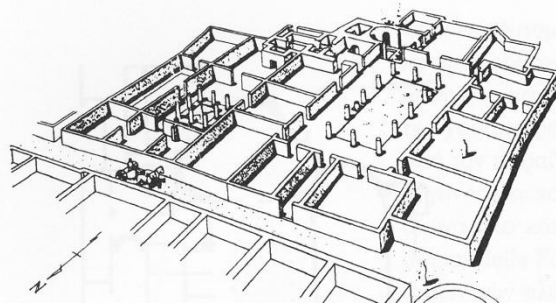
Το γνωστότερο παράδειγμα τέτοιου **ευκτήριου οίκου** προ του 312 μ.Χ., είναι σε κατοικία που σώθηκε στη **Δούρα Ευρωπό** (ανέγ. περ. 230). Περιλάμβανε μεγάλο χώρο απέναντι στην είσοδο για τη λατρεία και τις αγάπες και μικρό βαπτιστήριο

Δούρα-Ευρωπός, ευκτήριος οίκος. Κάτοψη του κτηρίου μετά τη μετατροπή του σε εκκλησία.

Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ...ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΝΑΟΔΟΜΙΑΣ

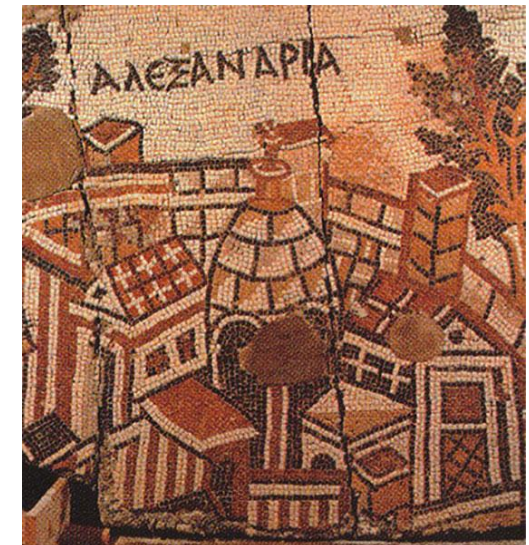

- Τα ευρήματα δείχνουν ότι το βασικό αυτό κύτταρο της οικίας με *κλειστή αυλή* ή **αίθριο** εξακολούθησε να είναι πολύ δημοφιλές, ιδίως στον ελλαδικό χώρο (πρβλ. το παλαιοχριστιανικό σπίτι στην περιοχή του **Αρείου Πάγου**, στην Αθήνα)

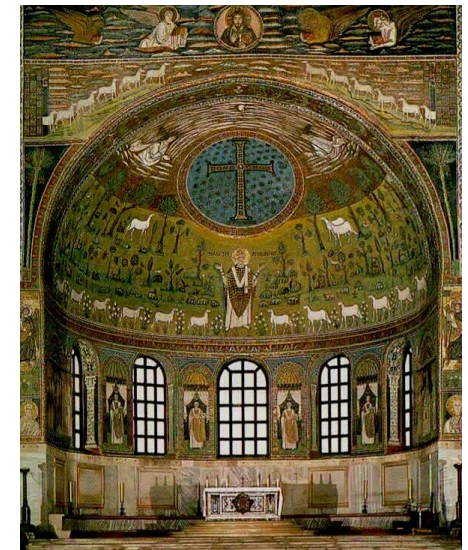
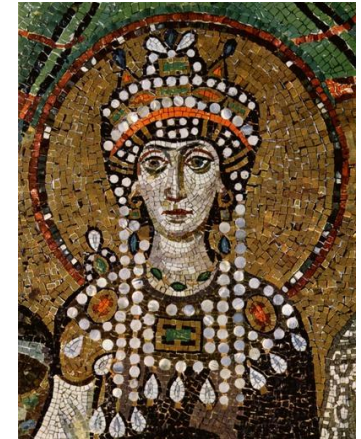
Ο,ΤΙ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ...ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΝΑΟΔΟΜΙΑΣ

- Σύμφωνα με ό,τι εικονίζεται στο γνωστό ψηφιδωτό του 6ου αι. από τη **Madaba** (Ιορδανία), στα μεγάλα αστικά κέντρα της εποχής (Ιερουσαλήμ, Αλεξάνδρεια) η πολεοδομική διάταξη είναι εξέλιξη της ρωμαϊκής και υπάρχουν ναοί με ψηλούς τρούλλους

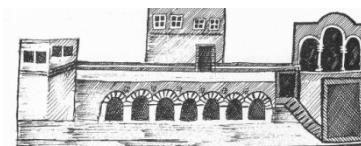
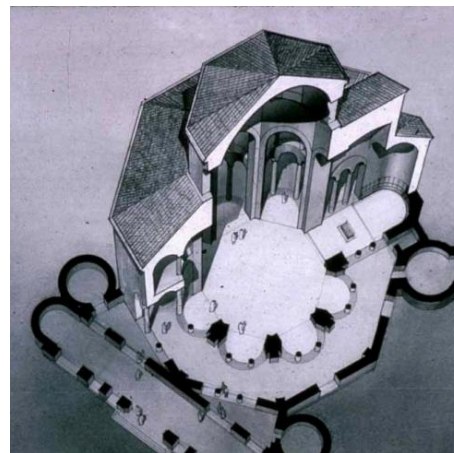
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΡΩΪΜΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

- Από τον 4^ο ως τον 10^ο αι. μ.Χ. περίπου, οι πληροφορίες για τη Βυζαντινή οικιστική αρχιτεκτονική αφορούν κυρίως λίγα λείψανα ανακτόρων. Οι μελετητές επικεντρώνονται στα λαμπρά **παλαιοχριστιανικά** κι έπειτα στα **ιουστινιάνεια** εκκλησιαστικά μνημεία

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

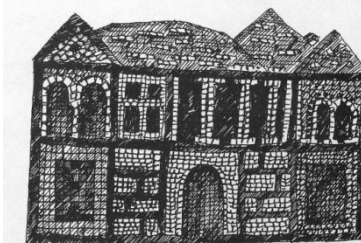
- Με δεδομένη την πρόοδο στη **θολοδομία** και τις νέες στατικές λύσεις στους ναούς, μπορούμε να υποθέσουμε κάποια πρόοδο και χρήση νέων μορφών και στις απλές κατοικίες, τα στοιχεία όμως σπανίζουν

96. Παράσταση κατοικίας (4ος-5ος αιώνας) στην Ταμπάρκα (Ταβαρκα). (Σκίτσο Ν. Κ. Μουτσόπουλου).

97. Παράσταση παλαιοχριστιανικής κατοικίας στην Καρχηδόνα. Ψηφιδωτό δάπεδο Dominus Julius. (Σκίτσο Ν. Κ. Μουτσόπουλου).

98. Ψηφιδωτό δάπεδο με παράσταση κατοικίας, Κωνσταντίνη Κεντρικής Νουμιδίας (Άλγερία, 4ος αί. μ.Χ.). DOP, 17, 1963). (Σκίτσο Ν. Κ. Μουτσόπουλου).

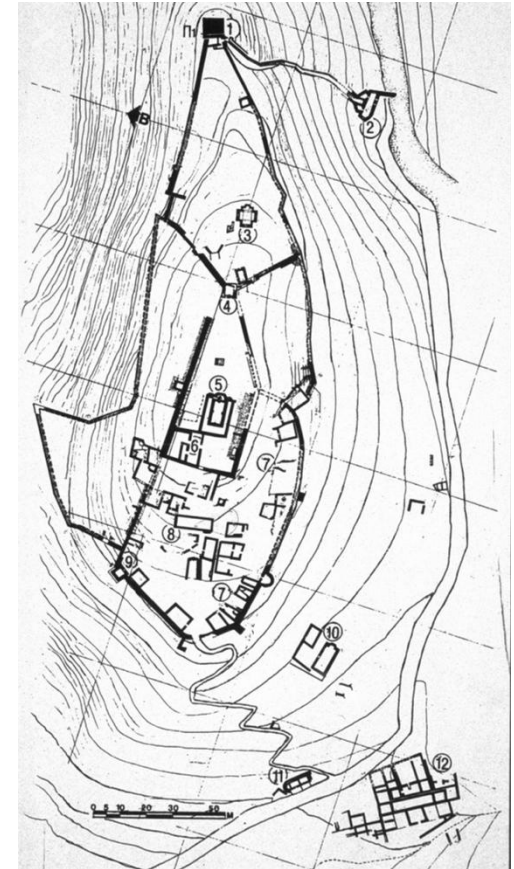
Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (7ος-10ος αι.)

- Ο 7^{ος} αι. μ.Χ. είναι το ορόσημο που σηματοδοτεί το ξέσπασμα της **μουσουλμανικής πλημμυρίδας** στις μικρασιατικές ακτές και την Ανατολική Μεσόγειο, με ανυπολόγιστες επιπτώσεις στην ως τότε οργάνωση της ζωής των λαών της περιοχής

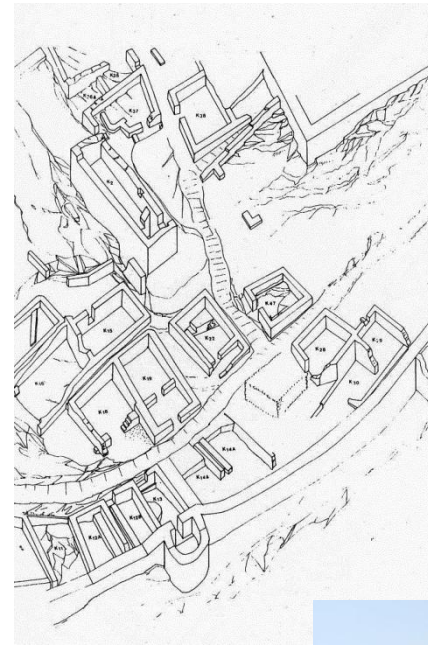
Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (7^{ος}-10^{ος} αι.)

- Ήδη από τα χρόνια του Ιουστινιανού (6^{ος} αι.) αρχίζει να υποχωρεί η ρωμαϊκή πρακτική της πολεοδόμησης σε ανοικτά επίπεδα εδάφη και να διαδίδεται ο τύπος του μικρού κάστρου σε ύψωμα (τύπος **Ρεντίνας**), που καλύπτει κλεισούρες ή αγροτικούς πληθυσμούς

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (7ος-10ος αι.)

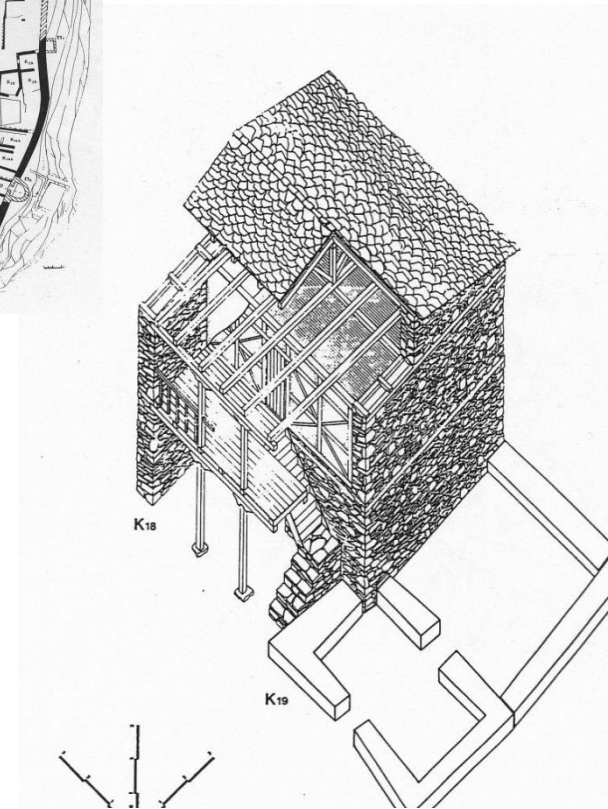
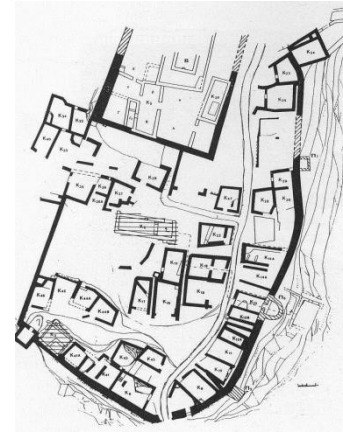
- Οι πολεοδομικοί ιστοί φυλακίζονται μέσα σε οχυρούς περιβόλους με ακανόνιστα, συνήθως, περιγράμματα, με καθοριστικές επιπτώσεις στη μορφή των σπιτιών και την περίπλοκη διάταξη των δρόμων. Το ίδιο ισχύει στους οικισμούς-κάστρα των νησιών

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

ΟΙ ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ: 10ος αι.

- Στο κάστρο της **Ρεντίνας** τα ανασκαφικά στοιχεία οδηγούν στην αναπαράσταση πρόστυλου αγροτικού σπιτιού ευτελούς κατασκευής, με ισόγειο εργαστήριο και σκάλα προς τον όροφο

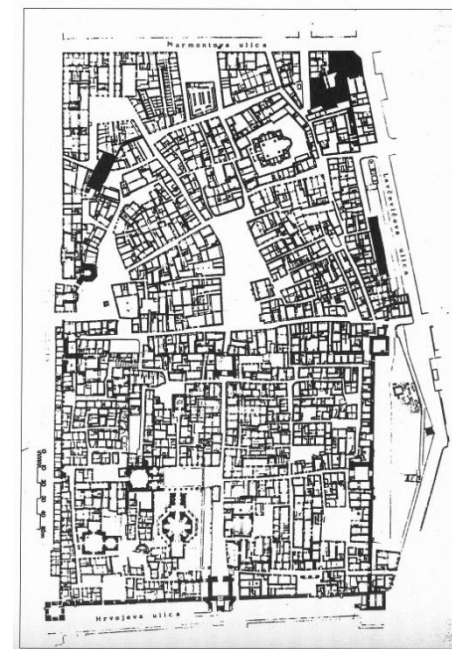
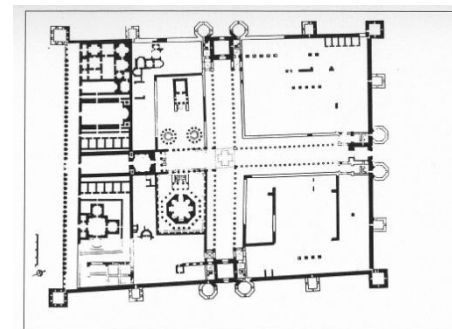

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΜΕΣΟΙ & ΥΣΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

- Από τον 11^ο αι. ωστόσο παρατηρείται άνθηση του εμπορίου και αναβίωση των πόλεων σε όλη τη Βαλκανική, από τις πρώην ελληνικές **Traù** (Τραγούριον), **Hvar** (Φάρος) και το ρωμαϊκό **Split** (Σπαλάτον), ως τη μακεδονική **Ρεντίνα** και το **Γεράκι** στην Πελοπόννησο

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΜΕΣΟΙ & ΥΣΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

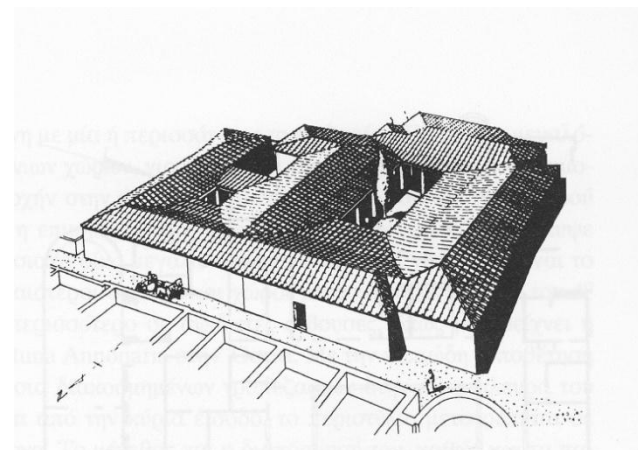

- Οι **μεσο-** και **υστερο-βυζαντινές** πόλεις, αν και συχνά έχουν τις ρίζες τους τουλάχιστον στα ρωμαϊκά χρόνια, εμφανίζουν πυκνό και ασύμμετρο πολεοδομικό ιστό (π.χ. **Σπλιτ**, 7^{ος}-15^{ος} αι.) μετά...

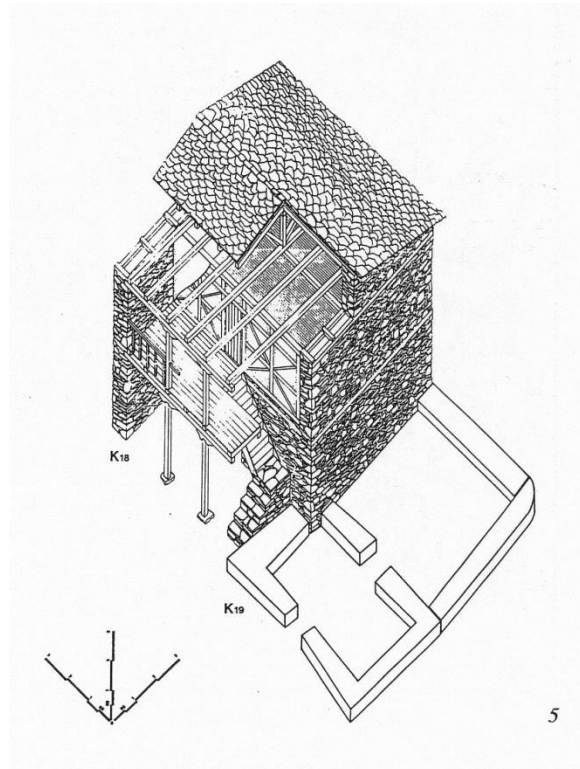
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

- Κατά το μεσαίωνα, η περί **ασφάλειας** και **άνεσης** αντίληψη στις οχυρές πόλεις, αλλά και στους αγροτικούς οικισμούς, διαφοροποιείται κατά πολύ από εκείνη των πρωτοβυζαντινών χρόνων: η ευρύχωρη ισόγεια κατοικία με το περικλειστο **μεσαύλιον**...

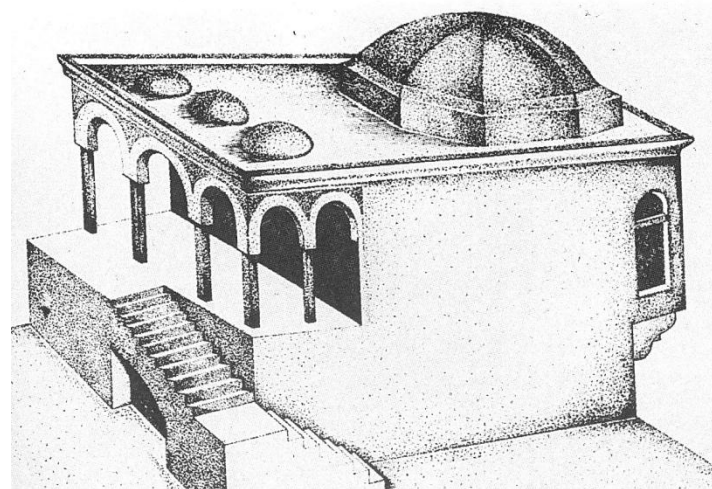
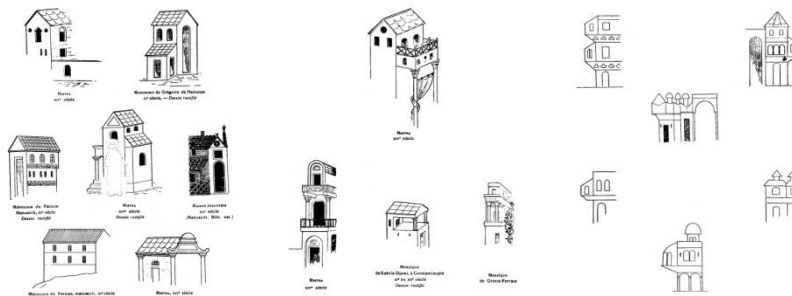
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

- *...χωρίς να εκλείπει,* παραχωρεί τη θέση της στο στενάχωρο **ανωγοκάτωγο** σπίτι με τους αυστηρούς όγκους, που *περιβάλλεται* από το **περιαύλι(ο)ν**, εφ' όσον και αυτό υπάρχει. Οι κατοικήσιμοι χώροι του σπιτιού διαμορφώνονται αποκλειστικά στον όροφο

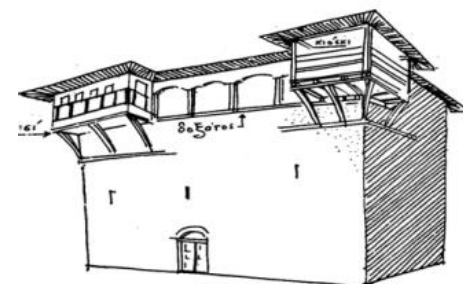
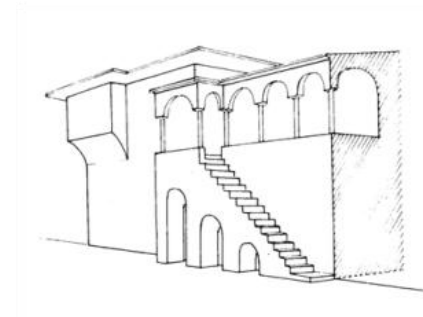
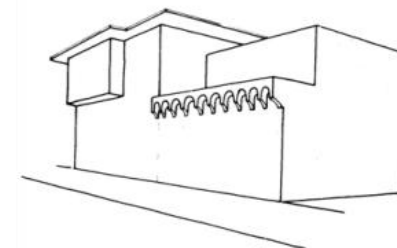

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

- Για τη Βασιλεύουσα οι γραπτές πηγές μνημονεύουν λαμπρά μέγαρα και πολυτελείς κατοικίες, με ορθομαρμάρωσεις και τοξοστοιχίες. Τίποτε σχεδόν από αυτά δεν σώζεται σήμερα

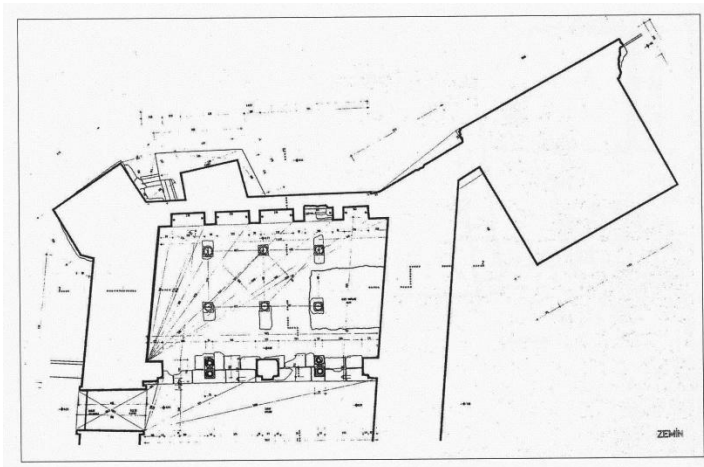
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

- Γνωρίζουμε πάντως ότι στις όψεις δέσποζαν ανοικτοί και κλειστοί εξώστες (**ηλιακοί, δοξάτοι**) και κλειστές αρχιτεκτονικές προεξοχές

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

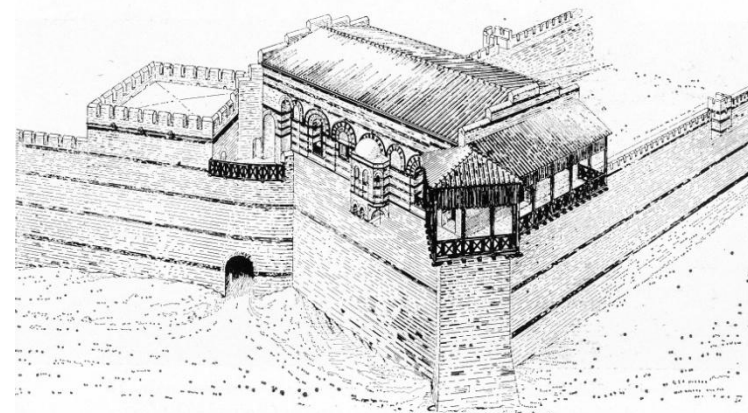

- Το λεγόμενο **Τεκφούρ Σαράϊ** (μεταξύ 1261 και αρχών 14^{ου} αι.) είναι το μόνο κτήριο κατοικίας πριν από την Άλωση που σώθηκε στην Πρωτεύουσα

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

- Το κτίσμα θεωρείται βασιλικό παλάτι και συγκεντρώνει τα τυπικά μορφολογικά στοιχεία της παλαιολόγειας περιόδου: επιμελημένες τοιχοποιίες με ζώνες βησάλων, κιονοστοιχίες, τοξωτά ανοίγματα, προεξοχές με λίθινα τοξύλλια κ.λπ.

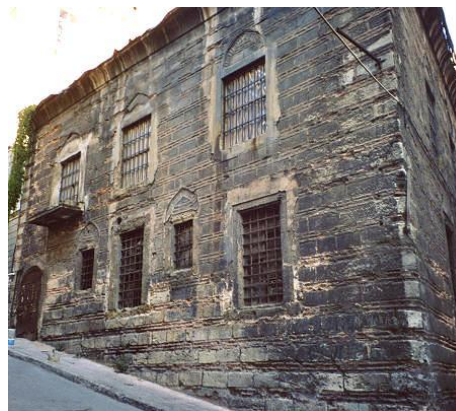

Εικ. 259. Αναπαράσταση της μορφής του βυζαντινού ανακτόρου (Tekfur Seray) της Κωνσταντινουπόλεως (C. Gurlitt, ό.π., εικ. 22).

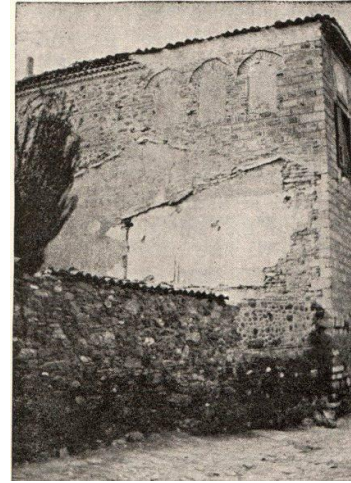
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ.

- Στα ύστερα βυζαντινά χρόνια ανήκουν και τα σπίτια του Γενοβέζικου **Γαλατά**, του 14^{ου} κυρίως αιώνα, βυζαντινής μορφολογίας με δυτικές επιδράσεις

(ΥΣΤΕΡΟ;)ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

- Εντελώς πενιχρά και τα λείψανα βυζαντινών σπιτιών στη Θεσσαλονίκη: με πολλές μεταγενέστερες αλλοιώσεις και αβέβαιης χρονολογίας

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΤΗΣ «ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ»

- Το γνωστό μέγαρο του ***Fondaco dei Turchi*** στη Βενετία (α' μισό 13^{ου} αι.) θεωρείται ότι ακολουθεί τη μορφολογία των βυζαντινών αρχοντικών της Πόλης (εικόνες του 1870 και μετά την αποκατάστασή του)

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ (1249-1460)

- Το πληρέστερο πάντως, αν και όχι εντελώς αντιπροσωπευτικό -λόγω της **φράγκικης αφετηρίας** του και των **ιδιόμορφων εδαφικών συνθηκών**- παράδειγμα υστεροβυζαντινού οικισμού στον ελλαδικό χώρο είναι ο **Μυστράς**

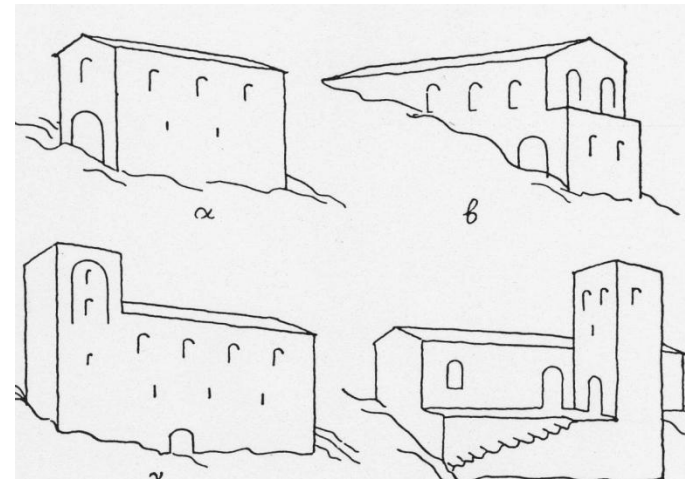
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ (1249-1460)

- Κάτω από το κάστρο του Βιλλαρδουΐνου εκτείνεται, μέσα σε ακανόνιστο τείχος, η **Πάνω Χώρα**, με τα παλάτια, την κεντρική πλατεία και τα αρχοντικά. Στην **Κάτω Χώρα**, που σχηματίστηκε αργότερα και οχυρώθηκε το 14^ο αι., έμεναν οι απλοί πολίτες

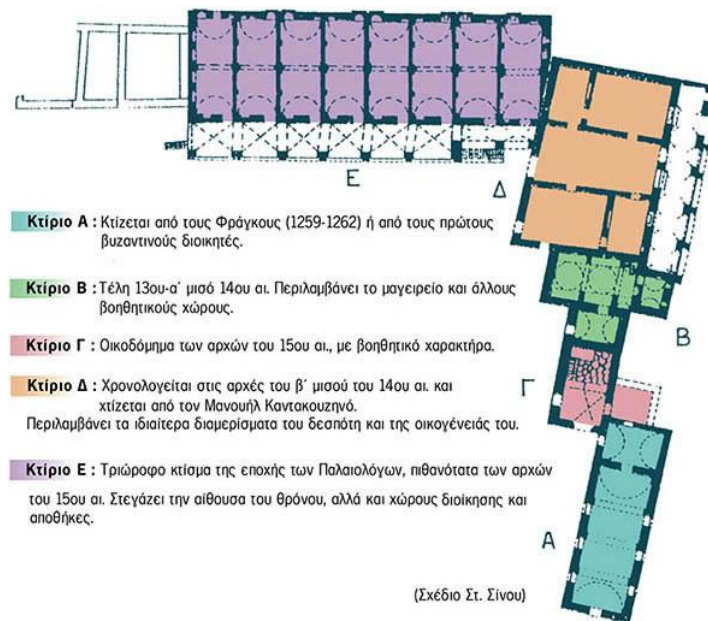
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ (1249-1460)

- Η τοποθέτηση των κτισμένων όγκων σε σχέση με τις εξαιρετικά απότομες κλίσεις του οχυρού λόφου, εγκάρσια συνήθως, δημιουργεί ενδιαφέροντα οπτικά αποτελέσματα

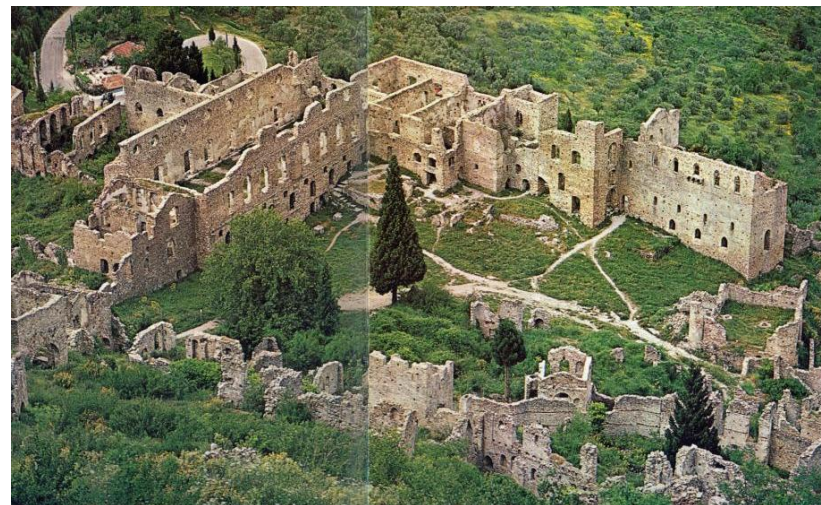
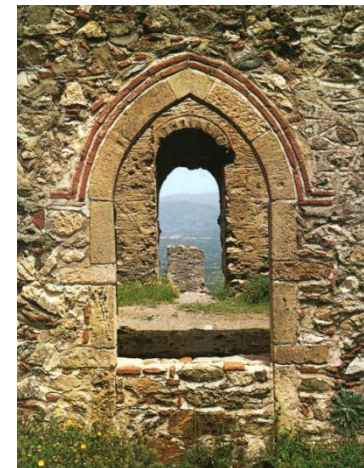
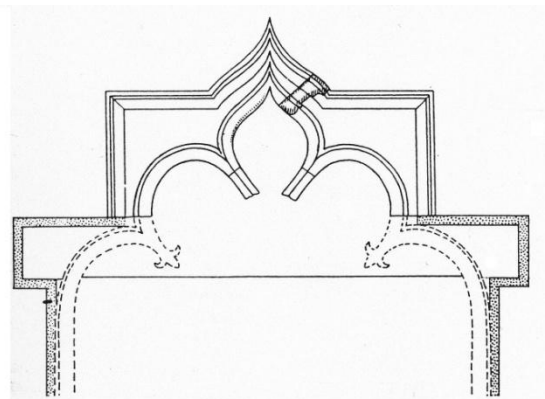
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ

- Τα παλαιολόγεια **Παλάτια** εκτείνονται σε κάτοψη σχήματος Γ γύρω από την πλατεία της Πάνω Χώρας. Η βόρεια πτέρυγα (Δ), όπου η κατοικία του Δεσπότη, είναι του 14^{ου} αι., ενώ η δυτική (Ε) του 15^{ου}

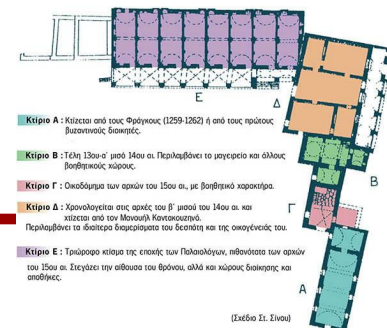

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ

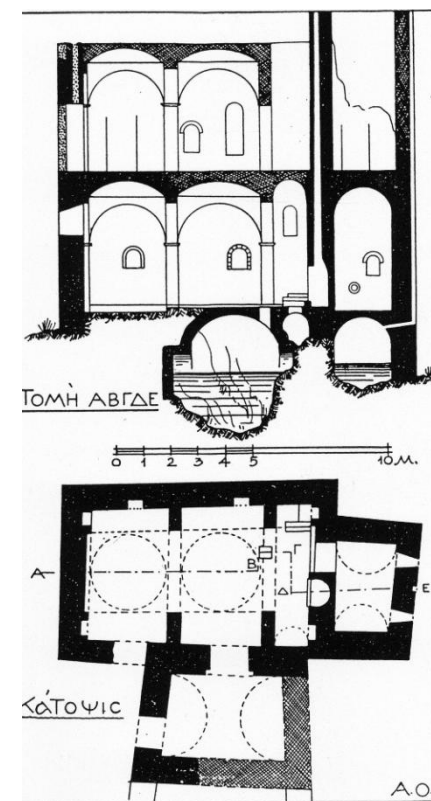
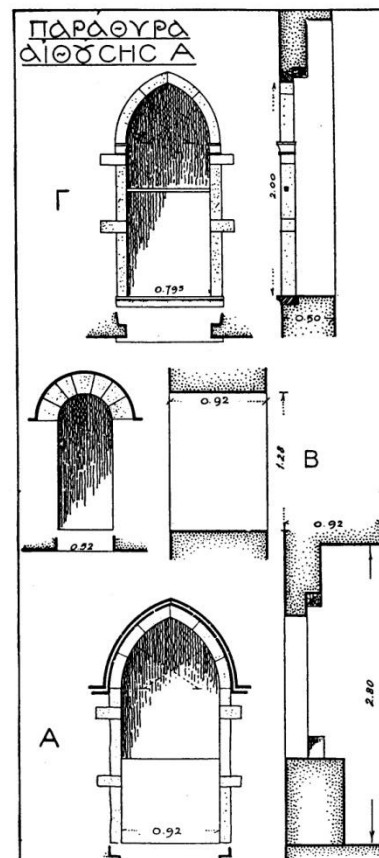
- Τα κτήρια καλύπτονταν με στέγες. Στη μορφολογία τους περιλαμβάνονται γοτθικά στοιχεία, όπως μεγάλα πολύλοβα παράθυρα με οξυκόρυφα τόξα και κυκλικόι φεγγίτες

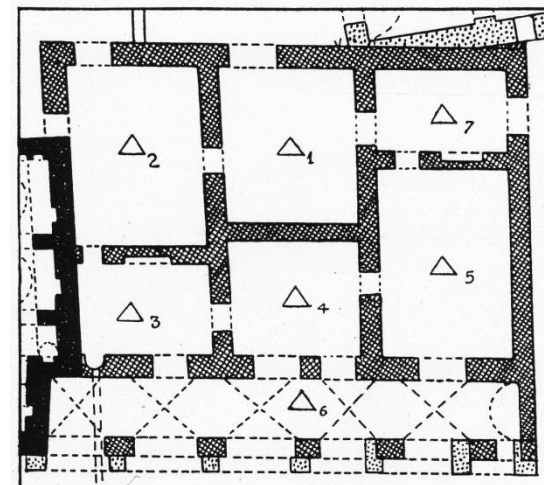
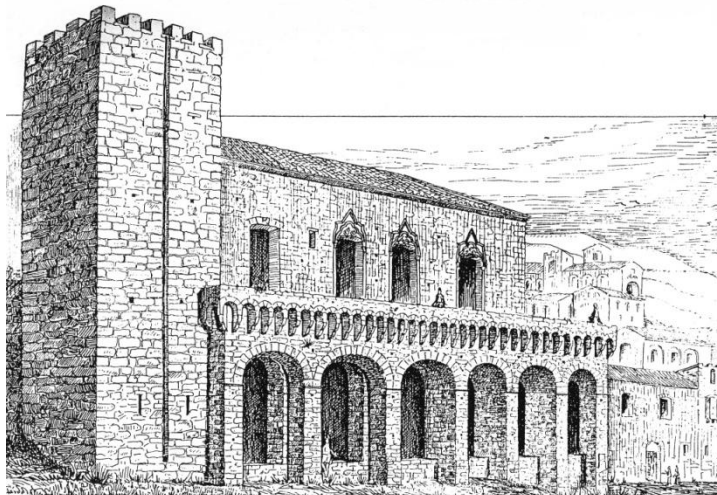
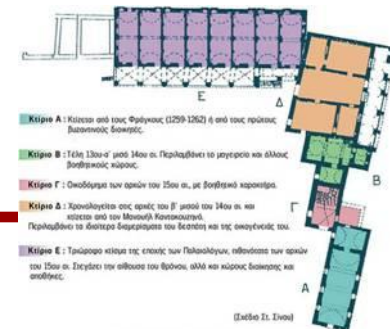
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ

- Το παλαιότερο τμήμα ήταν το Α (ca.1259-62), ό πως δείχνει και η μορφολογία των ανοιγμάτων του
- Το τμήμα Β (τέλη 13^{ου} αι.) είχε βοηθητική χρήση

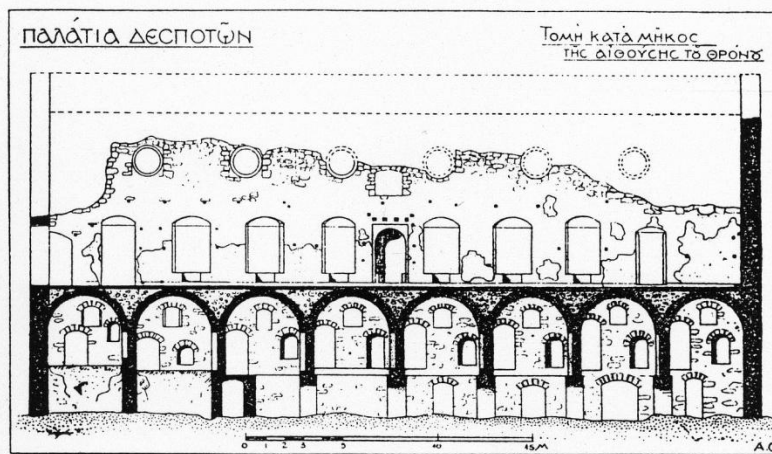
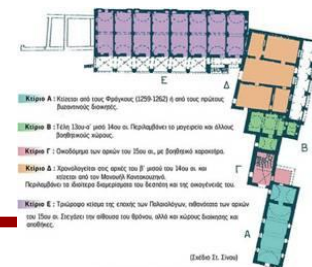
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ.

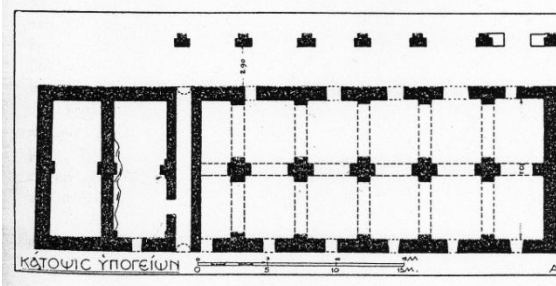
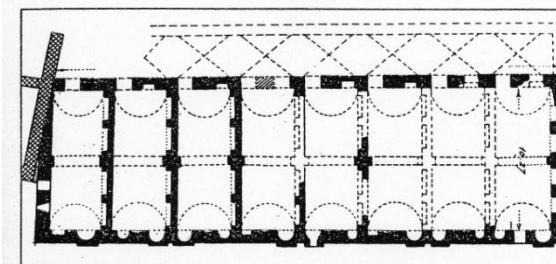
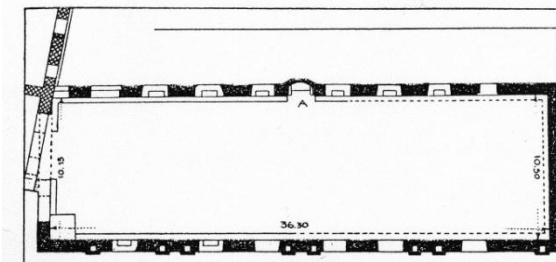
- Το συγκρότημα Δ (ca.1350-60), όπου η κατοικία των Δεσποτών, διέθετε μεγάλο εξώστη πάνω από τοξοστοιχία με πεσσούς, φερόμενο από **τοξύλλια**

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ

- Στον όροφο της πτέρυγας Ε (15^{ος} αι.) ήταν η αίθουσα του Θρόνου (**Χρυσοτρίκλιος**) διαστάσεων 36X10.5μ. Είχε μεγάλο ύψος και σειρά από 8 παράθυρα με γοτθικά τόξα

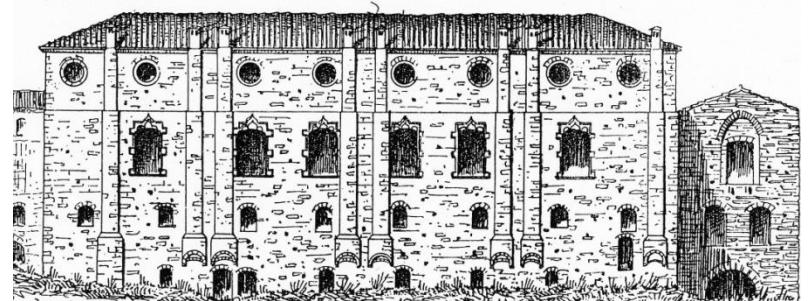

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ

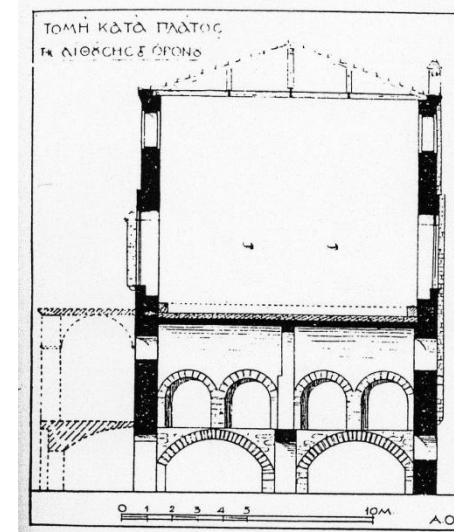
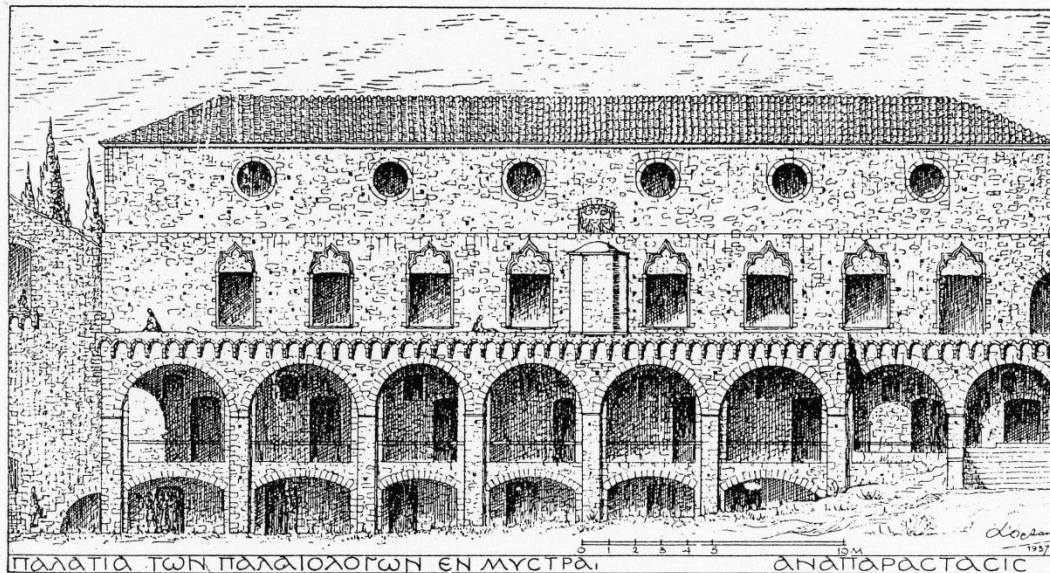
- Η κατασκευή τού συγκροτήματος δεν ήταν ιδιαίτερα πολυτελής ως προς τα υλικά, αλλά η εμφάνισή του είναι μνημειώδης και θυμίζει αναγεννησιακά ιταλικά αρχοντικά

ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΩΝ

ΔΥΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ

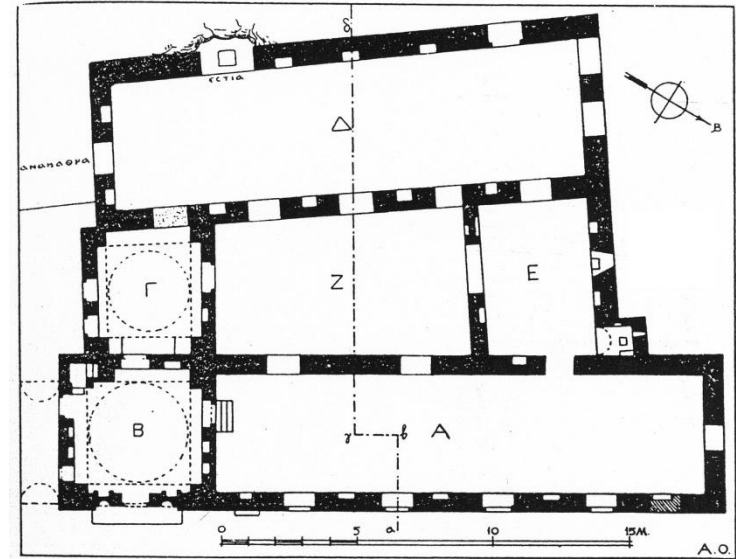

- Σε σχέση με τα απρόσιτα τειχισμένα ανάκτορα τής Πόλης, το παλάτι του Μυστρά με τους ηλιακούς προς την πλατεία χαρακτηρίζεται από μεγάλη **εξωστρέφεια**: οι Δεσπότες δεν φοβόνταν το λαό τους

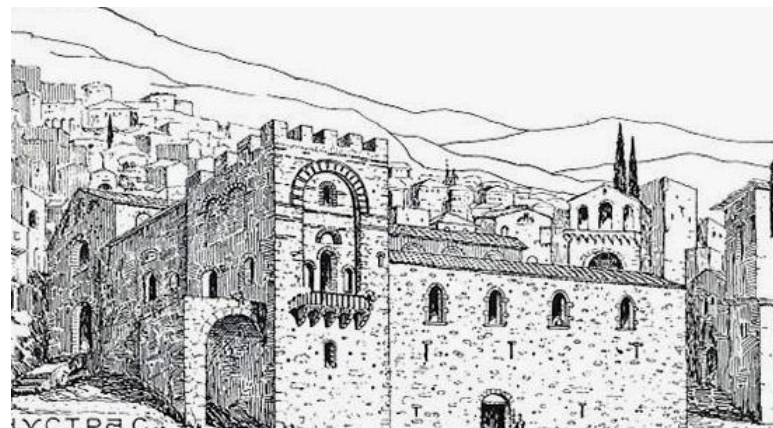
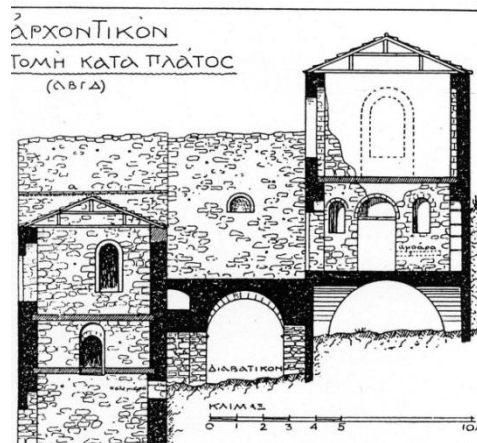

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΟΣΠΙΤΑ

- Το *Παλατάκι* είναι πολύπλοκο κτίσμα με κεντρικό αίθριο, μοναδική περίπτωση στο Μυστρά, που όμως φαίνεται ότι οφείλεται στη διαδοχή δύο οικοδομικών φάσεων, δύο κατόψεων σχήματος Γ

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΟΣΠΙΤΑ

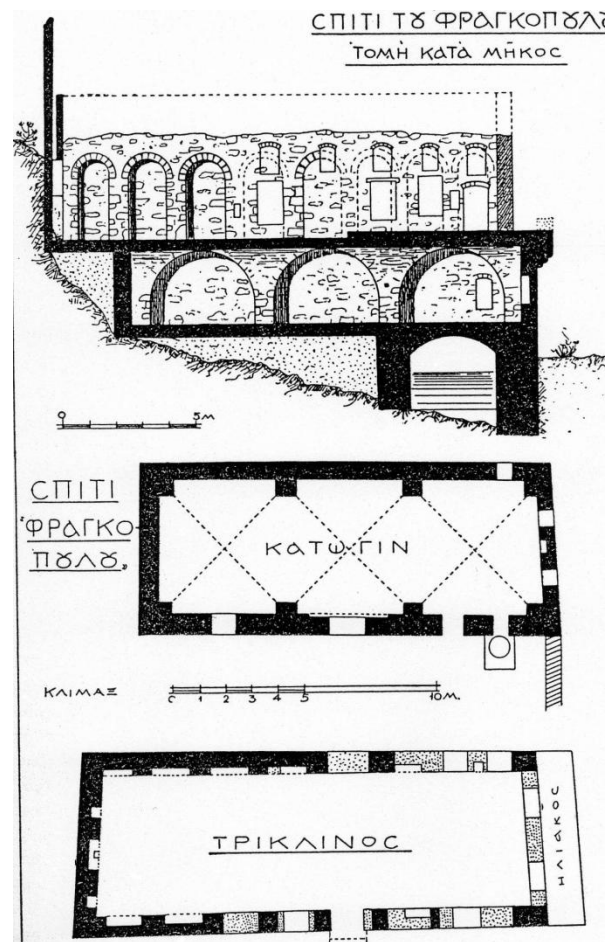

- ...από τις οποίες η ψηλότερη (πίσω) είναι μεταγενέστερη. Η μορφολογία του συγκροτήματος είναι αυστηρή. Υπάρχει γωνιακός αμυντικός πύργος και ο κορμός του σπιτιού φέρει τοξοθυρίδες

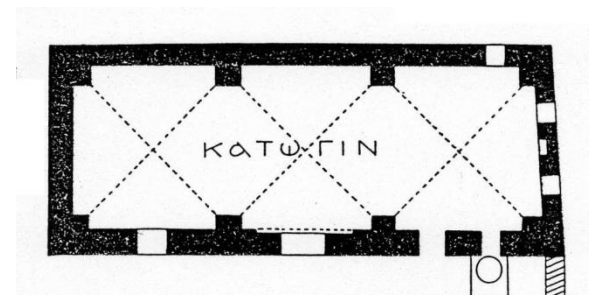
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΟΣΠΙΤΑ

- Το λεγόμενο αρχοντικό του **Φραγκόπουλου**, κτισμένο εγκάρσια στην πλαγιά κοντά στην Περίβλεπτο, έχει έντονα επιμήκη κάτοψη με θολωτό ισόγειο και δεξαμενή στο υπόγειο. Ο ισόγειος χώρος φωτίζεται ελάχιστα, ενώ ο τρίκλινος είναι διάτρητος

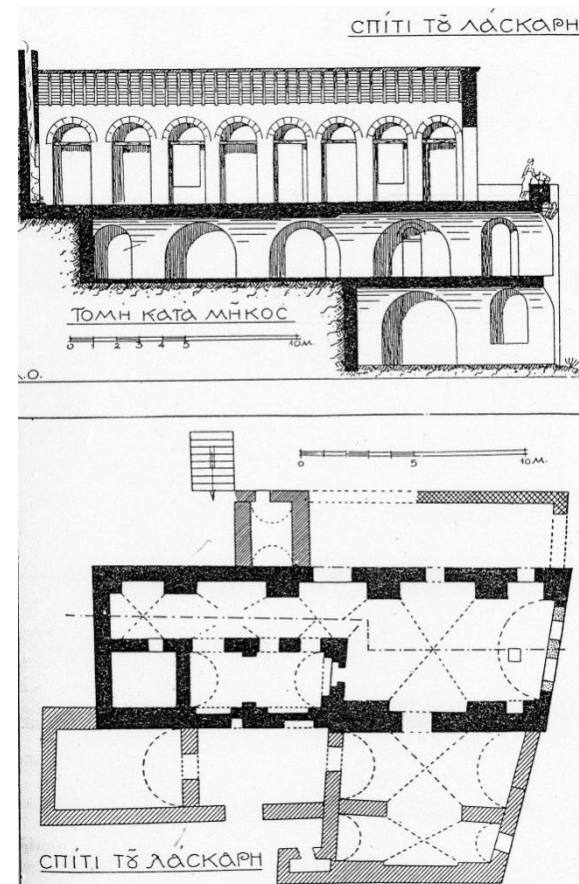
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΟΣΠΙΤΑ

- Ο ηλιακός του βρίσκεται στην προς την κλίση στενή πλευρά και ανήκει στον τύπο του **δωματηρού ηλιακού**, σε εσοχή δηλαδή πάνω σε τμήμα του δώματος του ισογείου

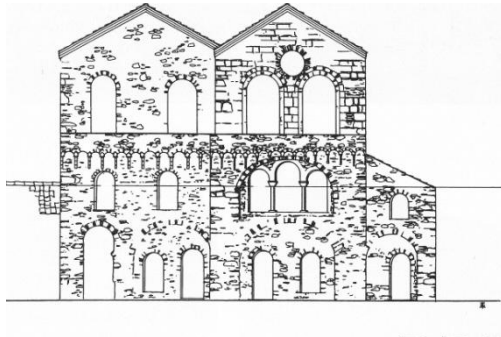
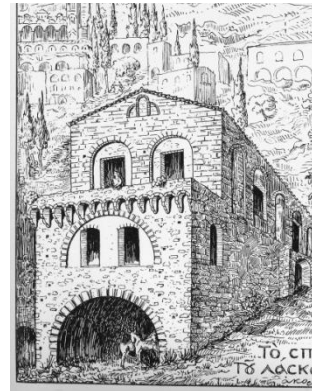
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΟΣΠΙΤΑ

- Το αυθαίρετα ονομαζόμενο αρχοντικό του **Λάσκαρη** αποτελεί τμήμα ευρύτερου συγκροτήματος. Έχει πολλές ομοιότητες με το προηγούμενο σε κάτοψη, στη χρήση θόλων και σταυροθολίων και στη διάταξη τού ευρύχωρου, ασύμμετρου δωματηρού ηλιακού

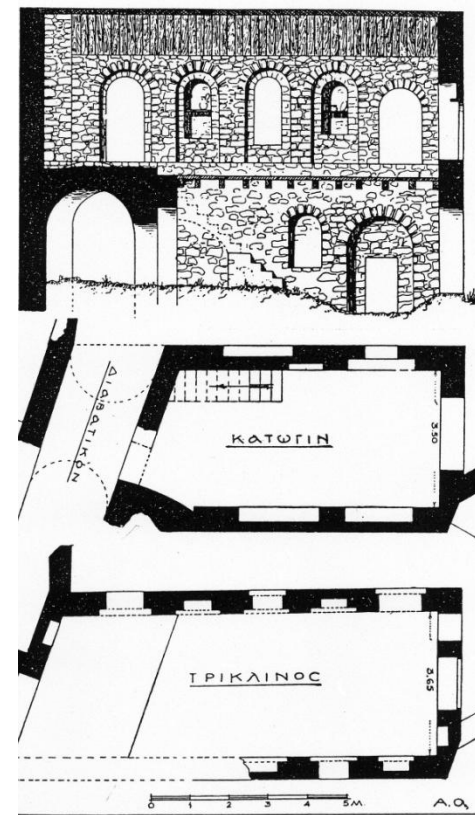
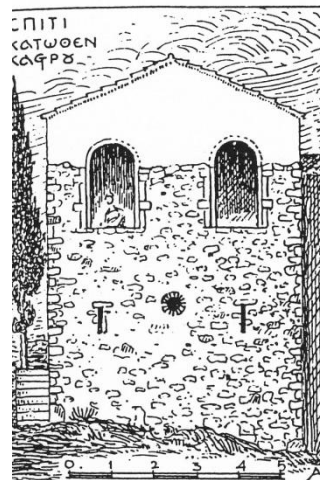
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΟΣΠΙΤΑ

- Το κατώτερο επίπεδό του είναι ανοικτό μπροστά για βοηθητική χρήση (πρβλ. σπίτια **Ορταχισάρ Καππαδοκίας**) και έχει μίαν αξιόλογη ποικιλία ανοιγμάτων

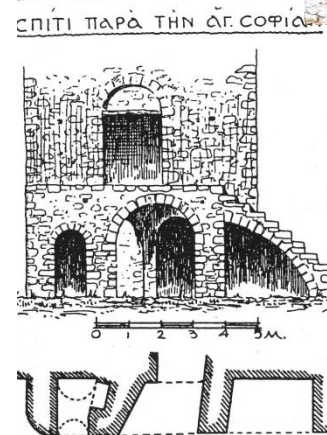
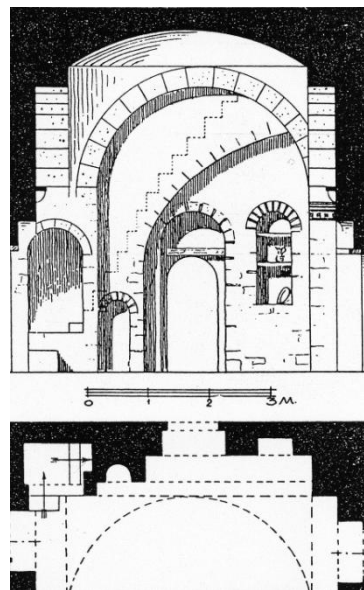
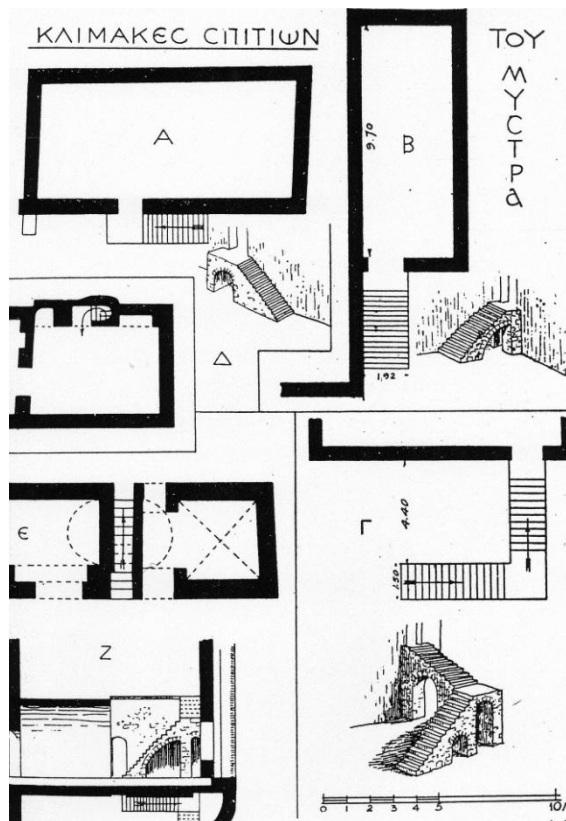

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Τα αστικά σπίτια της οχυρής πολιτείας ακολουθούν τον **ανωγοκάτωγο** τύπο, με δίριχτη στέγη και αυστηρούς όγκους, σχεδόν τυφλούς στην ισόγεια βοηθητική στάθμη, όπου συχνά απαντούν τοξοθυρίδες

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

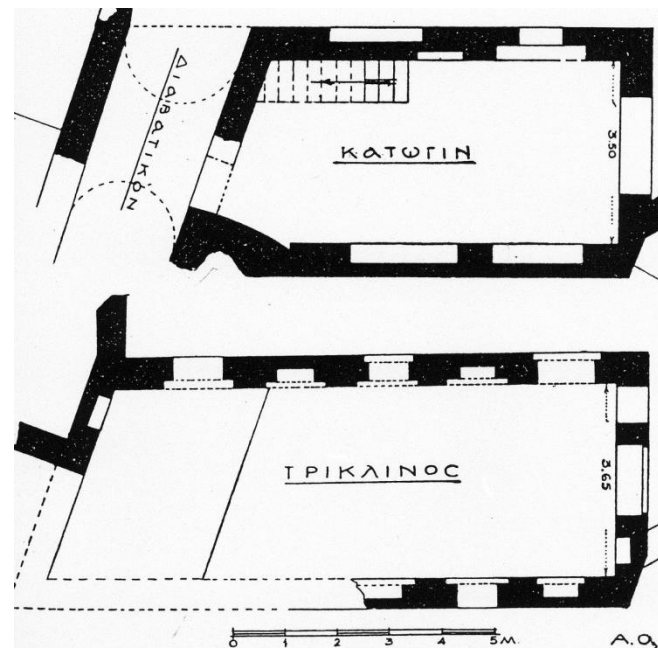

- Η προσπέλαση στους ορόφους γινόταν με πέτρινα, συνήθως εξωτερικά κλιμακοστάσια επί τοξωτών φορέων

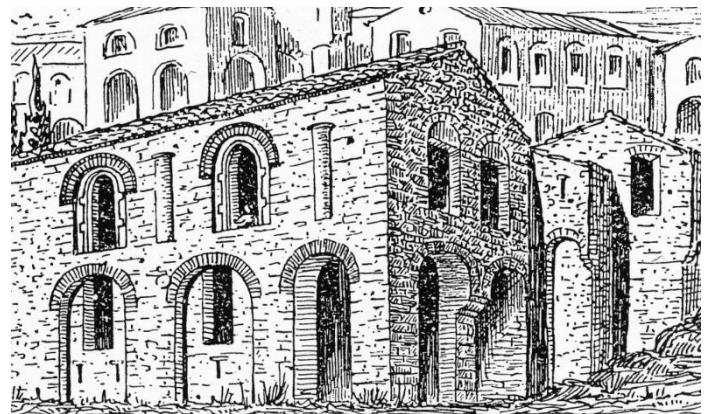
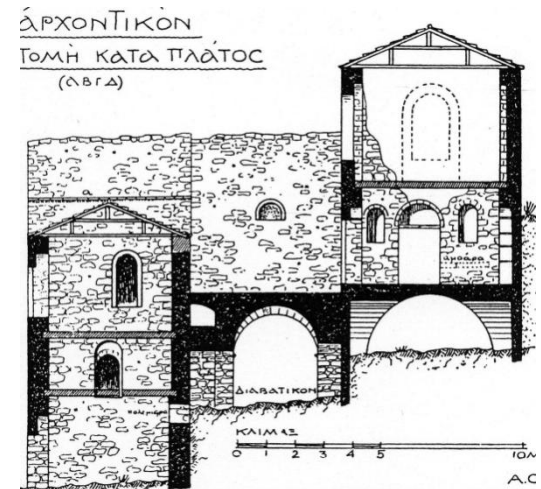
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Στο ανώγειο της κατοικίας κυριαρχούσε ο **τρίκλινος** ή **τρικλινάριον**, οίκος και ανδρώνας συγχρόνως, όπου εξελισσόταν όλη η καθημερινότητα της οικογένειας. Ο διαχωρισμός μικρού τμήματος της κάτοψης (**κουβουκλίου**) ήταν σπάνιος

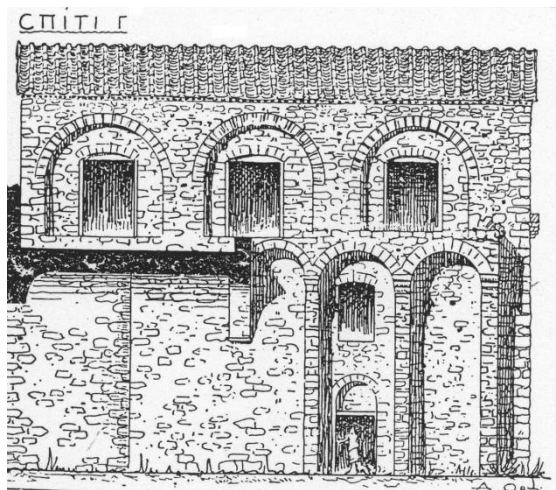

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Μολονότι οι θολωτές καλύψεις είναι σπάνιες, ιδίως στους ορόφους, στο δομικό σύστημα των σπιτιών κυριαρχούν οι **ανακουφιστικές τοξωτές κατασκευές**, είτε ως τυφλά εξωτερικά τόξα είτε ως εσωτερικές κόγχες...

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

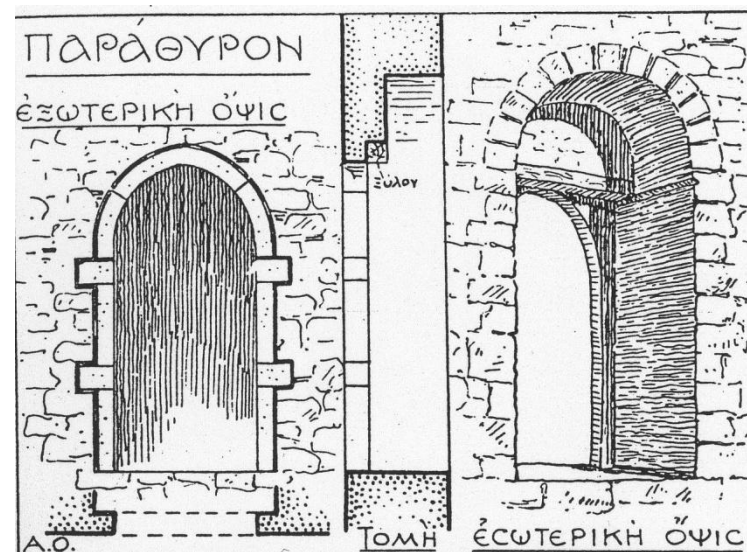
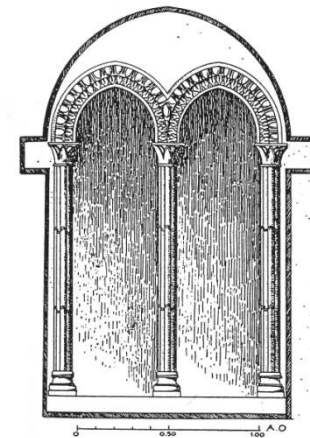

- ...μια τεχνική κατασκευής με πολύ καλή ανταπόκριση στους **σεισμούς**, που κληροδοτήθηκε και στα μεταβυζαντινά και τα νεότερα χρόνια

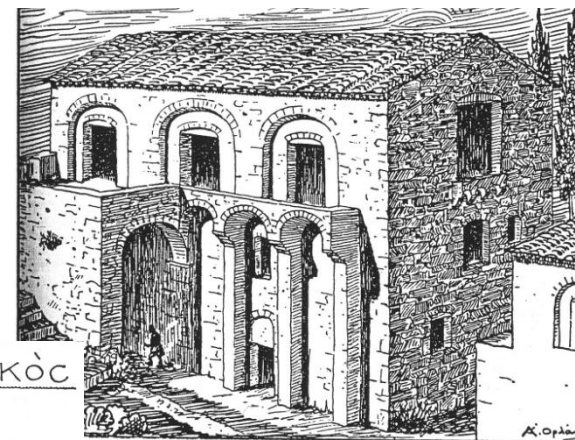
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Τα ανοίγματα έχουν συνήθως πώρινα λαξευτά πλαίσια και τετράξυλα κασώματα κουφωμάτων. Παρουσιάζουν μεγάλη μορφολογική ποικιλία, πάντοτε όμως με τοξωτά ανώφλια. Τα υαλοστάσια είναι σπάνια

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Η κοινωνική εξωστρέφεια στο Μυστρά εκφραζόταν με τους **ηλιακούς**, ευρύχωρους ανοικτούς εξώστες μπροστά στους τρικλίνους, που έβλεπαν στο δρόμο. Οι προεξοχές τους έβαιναν επί πυκνών τοξυλλίων

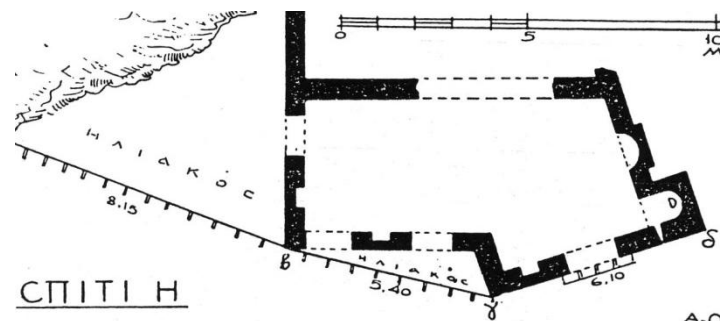
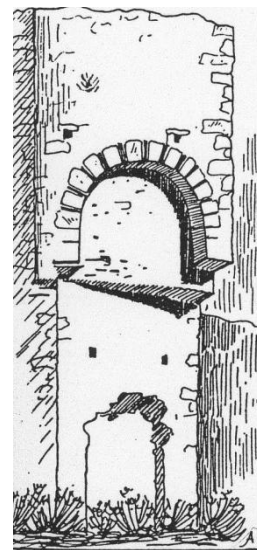

Ἡλιακός

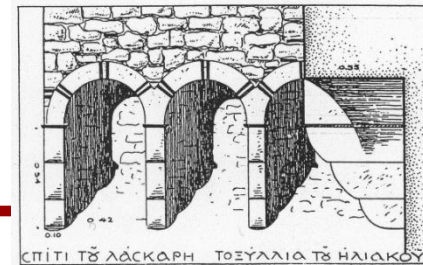

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Η χρήση των τοξυλλίων επεκτεινόταν στη στήριξη επεξοχών των ορόφων γενικώς, π.χ. για τη «διόρθωση» στον όροφο παράγωνου ισόγειου περιγράμματος, ή απότμησης σε γωνία

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

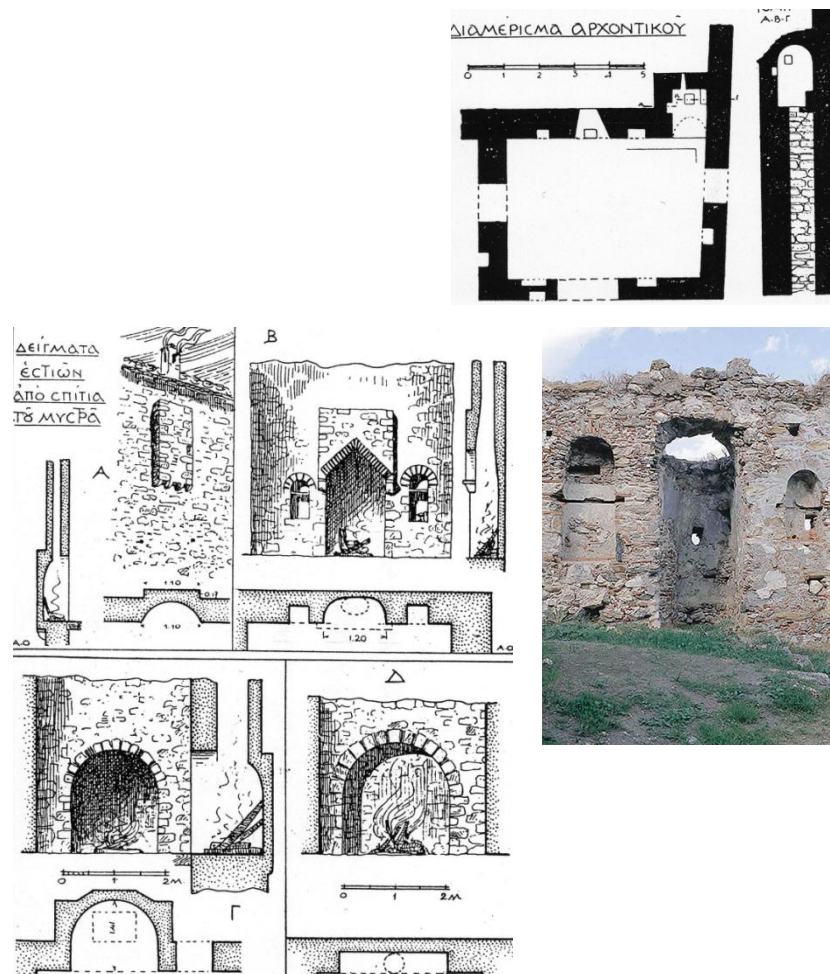

- Στα τοξύλλια του Μυστρά αναγνωρίζονται δυτικές **-γενοβέζικες** ή **υστερογοθτικές-** επιδράσεις. Ωστόσο η μορφή απαντά και στην Πόλη, και στη Μικρά Ασία, όπου η επιρροή της Δύσης είναι μακρινή και έμμεση

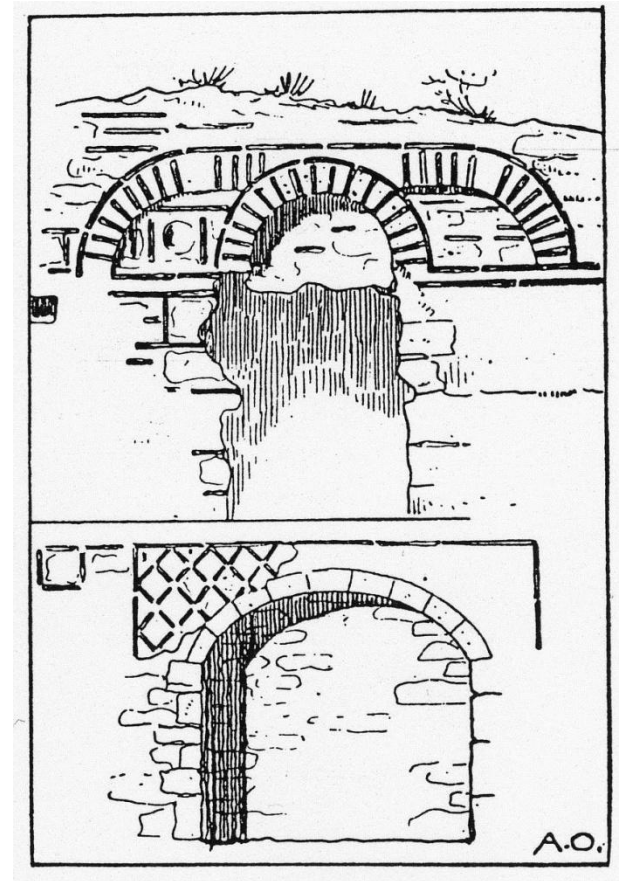
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Στις καθημερινές ανέσεις περιλαμβάνονταν η θέρμανση με εστίες (**ιστιές**) διαφόρων μορφών, που χρησίμευαν και στο μαγείρεμα, και οι χώροι υγιεινής (**καθέδρες, οικίσκοι**) στον όροφο του σπιτιού

ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΜΥΣΤΡΑΣ: ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ

- Η γενική εικόνα των σπιτιών εξωτερικά είναι αυστηρή και λιτή. Οι επιφάνειες των τοίχων ποικίλλονται μόνον από τα δομικά στοιχεία και τα πλαίσια των ανοιγμάτων. Μοναδικό διακοσμητικό στοιχείο, κάποια **κεραμοπλαστικά** κοσμήματα

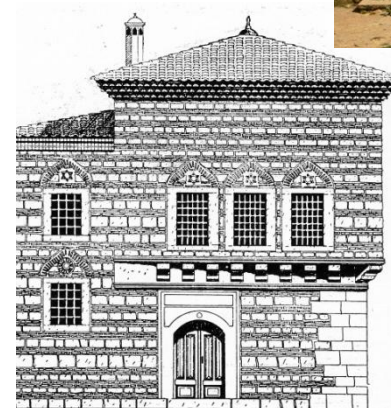
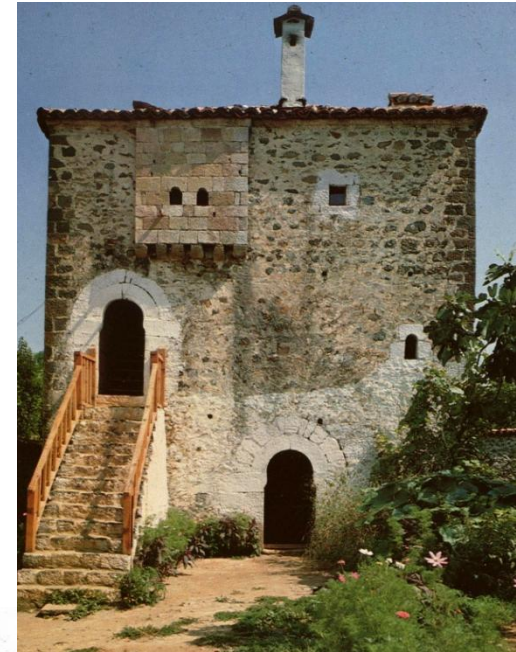
ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ

- Το συμβατικό πέρας της βυζαντινής περιόδου με την Άλωση, διαχέεται σε **πολύ μεγαλύτερο χρονικό εύρος** στις κατασκευές, λόγω της τεχνογνωσίας που διατηρούν οι μαστόροι και του ότι οι Τούρκοι δεν επέβαλαν δική τους οικοδομική παράδοση

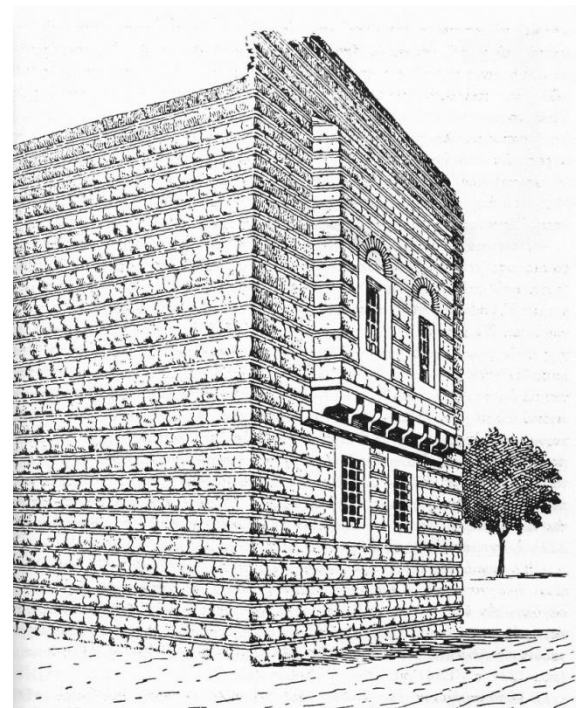
ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ

- Κτίσματα του 16^{ου} ως και του 18^{ου} αι., χρονολογικώς μεταβυζαντινά, π.χ. σπίτια στην Πόλη, την Καππαδοκία, τα Βαλκάνια, μπορεί να εμφανίζουν τυπικά βυζαντινό χαρακτήρα, λόγω ακριβώς αυτής της **εμμένουσας παράδοσης**

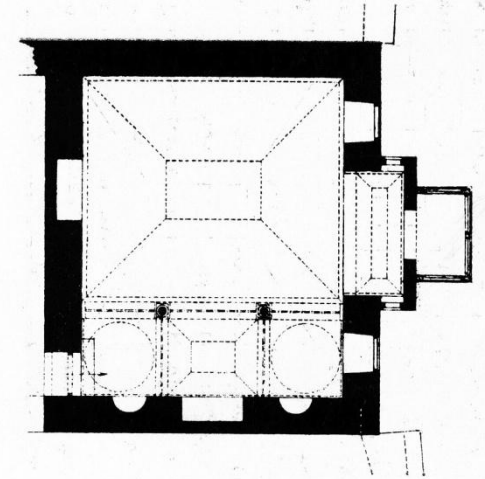

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

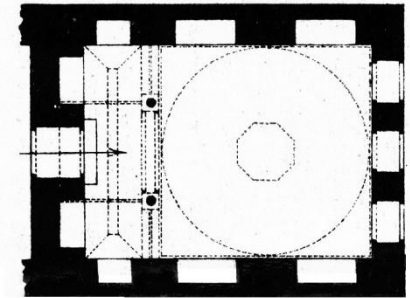
- Η κατοικία κοντά στην πύλη των **Ψαμαθίων** ή **Kum Kapu** (=της Άμμου) θεωρείται το παλαιότερο σωζόμενο βυζαντινό σπίτι στην Πόλη. Ωστόσο η επιστημονική έρευνα την τοποθετεί μάλλον στην πρώτη μεταβυζαντινή περίοδο

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ-ΦΑΝΑΡΙ (16^{ος}-18^{ος} αι.)

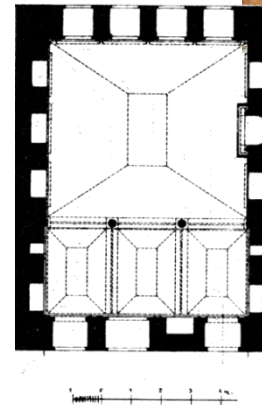
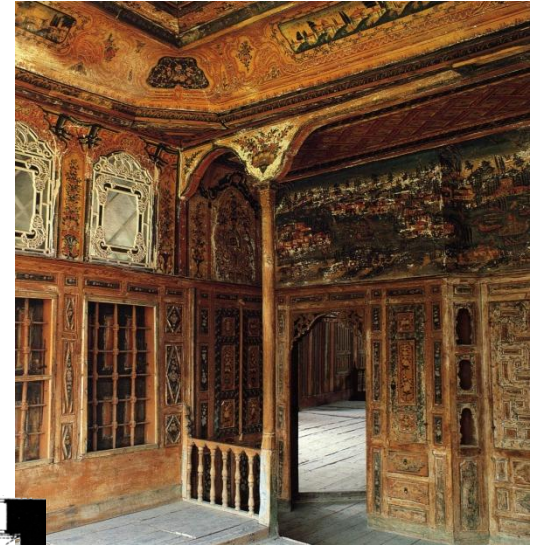

- Τα σπίτια στη συνοικία **Φανάρι** είναι βαριές πέτρινες κατασκευές με τοιχοποιίες στο **πλινθοπερίκλειστο** σύστημα και έχουν μονόχωρο όροφο, που καλύπτεται με διαφόρων τύπων θόλους

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ-ΦΑΝΑΡΙ (16^{ος}-18^{ος} αι.)

- Το προς την είσοδο τμήμα της κάτοψης χωρίζεται από τον κυρίως χώρο με **τρίβηλο** από δύο ραδινούς κιονίσκους και μικρή υψομετρική διαφορά μιας βαθμίδας, στοιχεία που συναντούμε απaráλλαχτα στα λίγο μεταγενέστερα μακεδονίτικα αρχοντικά

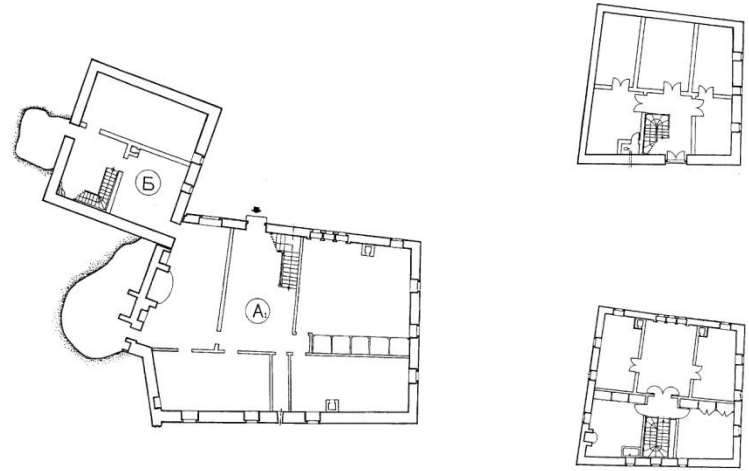
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ

- Εντελώς ιδιόμορφη είναι η περίπτωση του χριστιανικού χωριού **Σινασός**. Εδώ, λόγω στενών εμπορικών σχέσεων με την Κων/πολη, η βυζαντινή οικοδομική και μορφολογία επιβιώνει και σε κατασκευές του 19^{ου} αιώνα

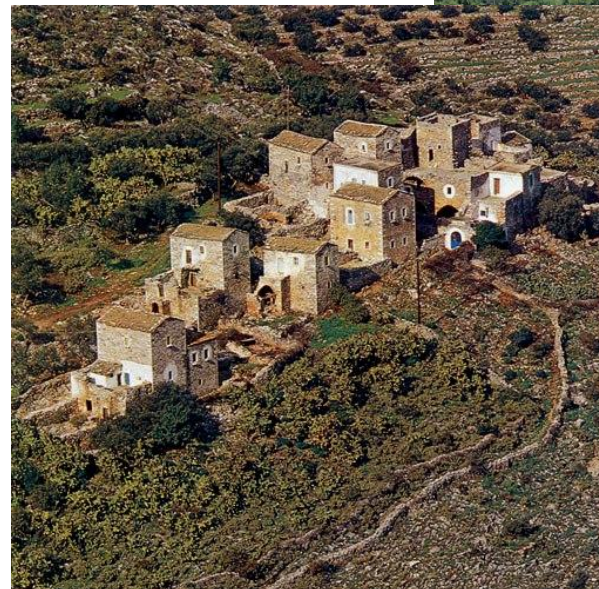
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ ΜΕΛΕΝΙΚΟΝ

- Το λεγόμενο **Μεγάλο Σπίτι** ή αρχοντικό του **Μπάμπουρα**, με το κομψό πλινθοπερίκλειστο σύστημα τοιχοδομίας, χρονολογείται στα τέλη του 15^{ου} ή αρχές 16^{ου} αι.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

- Δυτικομακεδονίτικα πυργόσπιτα. Χωριό ***Βυθός Βοΐου Κοζάνης***
- Συνοικισμός σπιτιών από τη Νότιο Μάνη. ***Πύργαρος στα Δημαρίστικα***

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

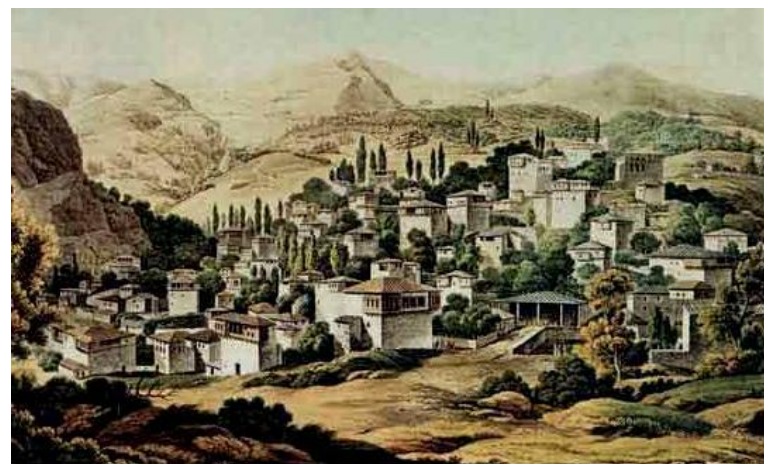

- Χαρακτηριστικά σύνολα του 15^{ου}-16^{ου} αι., οι μεσαιωνικοί οικισμοί της Χίου (*μαστιχοχώρια*)

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ

- Από τον 17^ο αι. και εξής, δημιουργούνται στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια τοπικές «σχολές» αρχιτεκτονικής έκφρασης, με υπόβαθρο τη βυζαντινή κληρονομιά και γνώμονα τα υλικά και τις τοπικές κλιματολογικές συνθήκες

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ

- Στο πλαίσιο αυτό, με αφορμή την παρακμή της οθωμανικής αυτοκρατορίας από το 18^ο αι., τη δημιουργία ελληνικής αστικής τάξης και τις αυξημένες επαφές με την Κεντρική Ευρώπη, θα γεννηθούν τα **βαλκανικά αρχοντικά**, μια σύζευξη της τοπικής κληρονομιάς με δυτικές επιδράσεις

ΣΥΝΟΨΗ

- Το βυζαντινό σπίτι, μέσα από τα λίγα σχετικά λείψανα που διασώθηκαν, αναδεικνύεται επίσης σε πηγή έμπνευσης για τη μεταβυζαντινή και τη νεότερη οικοδομική παράδοση, στην οποία κληροδοτεί το **ανωγοκάτωγο** σπίτι (διατηρώντας και τον τύπο με **μεσσαυλή**), τα ανακουφιστικά τόξα, τις θολωτές καλύψεις, τις λίθινες επεξοχές επί τοξυλλίων, τις κλειστές προεξοχές και άλλα στοιχεία που θα συναντήσουμε στα επόμενα

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 6

- <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Johnchrysostom.jpg>

Copyright (expired copyright)

Διαφάνεια 8

- http://realhistoryww.com/world_history/ancient/Images_Etruscan/coin_4.jpg
- <http://www.hellinon.net/ANEOMENA/Grafistiki.files/image009.jpg>

copyright

Διαφάνεια 9

- Από τη σελίδα <http://en.wikigogo.org/>
Με ακριβή θέση: <http://mw2.google.com/mw-panoramio/photos/small/25996391.jpg>

Διαφάνεια 10

- *Bibliothèque Nationale de Paris* μέσω www.culture.gr

- <http://www.uk.digiserve.com/mentor/minoan/amenisos012b.jpg>

Διαφάνεια 11

- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ortahisar_\(3\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ortahisar_(3).jpg)

CC-BY-SA

Διαφάνεια 12

- http://www.culture.gr/culture/mystras-edu/images/content/craft/img04_sm.jpg

copyright

Διαφάνεια 13

- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 683
- <http://www.moyak.com/papers/roman-art-etruscan.html>
- www.shafe.co.uk

copyright

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 14

- http://4.bp.blogspot.com/-36zyJ2LI2CY/VWAWOhX8MCI/AAAAAAAAAuVc/fBQfc4XjWho/s640/00Domus_frame.jpg
- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 730

Διαφάνεια 15

- <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/39/ca/7c/39ca7cdc24618de7efa48330bb571580.jpg>
- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 740

copyright

Διαφάνεια 16

- http://anoixtosxoleio.weebly.com/uploads/8/4/5/6/8456554/2325228_orig.jpg

CC-BY-NC-ND

- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 756

copyright

Διαφάνεια 18

- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ . 788
- http://1.bp.blogspot.com/-aMFF-OYgRAI/UbWiq_Wojol/AAAAAAAAAA4/qcnZRqbFFkY/s1600/2.png

Διαφάνεια 19

- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ . 790, 795

Διαφάνεια 20

- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 791

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 21

Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 815

Διαφάνεια 22

- http://www.sacredarchitecture.org/images/uploads/volumesPDFs/Issue_21_2012.pdf

Σελ. 15

- Wolfram Hoerfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας, 5000π.Χ-500μ.Χ.*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 787

Διαφάνεια 23

- <https://veroarancibiadaes.files.wordpress.com/2014/09/imperio-bizantino-resumen.jpg?w=300&h=199>
- http://www.culture.gr/culture/mystras-edu/history/01_img01.html

copyright

Διαφάνεια 24

- http://users.sch.gr/akoptsi/images/7perif_docs/mathites/apo_thn_rwmh_sto_byzantio_2.pdf

Σελ. 4

- https://seethesea.wikispaces.com/file/view/San_Vitale_interno.jpg/107928639/San_Vitale_interno.jpg

CC-BY-SA

Διαφάνεια 25

- http://intranet.arc.miami.edu/rjohn/images/Byzantine/Ravenna_Church_of_S._vitale_small.jpg
- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Η Αρχιτεκτονική μας Κληρονομιά*, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 107

Διαφάνεια 26

- <http://www.hellinon.net/ANEOMENA/Stolos.files/image008.jpg>
- <http://jspivey.wikispaces.com/Dongju>

Διαφάνεια 27

- http://www.e-istoria.com/m42_files/image009.jpg

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 28

- *Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της* (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, 84.5
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Naxos_town.jpg /Creative Commons

Διαφάνεια 29

- *Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της* (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, 83.5, 84.6

Διαφάνεια 30

- *Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της* (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, 30

Διαφάνεια 31

- [https://en.wikipedia.org/wiki/Diocletian%27s_Palace#/media/File:Diocletian%27s_Palace_\(original_appearance\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Diocletian%27s_Palace#/media/File:Diocletian%27s_Palace_(original_appearance).jpg)

- *Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της* (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, 28

Διαφάνεια 32

- <http://agora.ascsa.net/Cachelcons//Agora/1997/1997.17/1997.17.0034.tif.icon.jpg>

Διαφάνεια 33

- *Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της* (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, 84.6

Διαφάνεια 34

- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Μακεδονική Αρχιτεκτονική* (διδασκτικό βιβλίο, επανειλημμένες εκδόσεις), σελ. 56-58. 65

Διαφάνεια 35

- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Η Αρχιτεκτονική προεξοχή-Το σαχνισί*, Θεσ/νίκη 1988. σελ 35, 321-322, 344
- http://www.culture.gr/culture/mystras-edu/history/06_img26.html

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 36

- *Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της* (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, σελ. 251. 9
- <http://media-3.web.britannica.com/eb-media/80/121380-004-2D2470FC.jpg>

Διαφάνεια 37

- http://thinduke.free.fr/cpg/albums/Turquie/Istambul/VieilleVille/MonumentsByzantins/TekfurSarayi/normal_09-21.jpg
- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Η Αρχιτεκτονική προεξοχή-Το σαχνισί*, Θεσ/νίκη 1988. σελ 361, εικ. 259

Διαφάνεια 38

- <http://romeartlover.tripod.com/Galata6.jpg>
- <http://theatron.byzantion.ru/uploads/att-4936cd1567478nbul.jpg>
- <http://theatron.byzantion.ru/uploads/att-4936cdda41c03nbul.jpg>

Διαφάνεια 39

- http://www.promacedonia.org/en/av/av_137_fig047.jpg
- http://www.promacedonia.org/en/av/av_137_fig048.jpg
- http://www.promacedonia.org/en/av/av_137_fig049.jpg

copyright

Διαφάνεια 40

- [http://it.wikipedia.org/wiki/File:Naya,_Carlo_\(1816-1882\)_-_n._022_-_Venezia_-_Fondaco_dei_Turchi_nel_1870.jpg](http://it.wikipedia.org/wiki/File:Naya,_Carlo_(1816-1882)_-_n._022_-_Venezia_-_Fondaco_dei_Turchi_nel_1870.jpg)
- http://it.wikipedia.org/wiki/File:Fondaco_dei_Turchi.jpg

Διαφάνεια 41

- http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/38/Mystras_near_Sparta_c1850.jpg
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mystras_general_view.jpg

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 42

- <http://www.votegreece.gr/wp-content/uploads/2011/03/%CE%97-%CE%9A%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%9C%CF%85%CF%83%CF%84%CF%81%CE%A>C.png

CC-BY-NC-SA

- Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, σελ. 77.2

Διαφάνεια 43

- <http://www.votegreece.gr/wp-content/uploads/2011/03/%CE%97-%CE%9A%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%9C%CF%85%CF%83%CF%84%CF%81%CE%A>C.png

CC-BY-NC-SA

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχαίον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ.55, εικ.45

Διαφάνεια 44

- <http://www.culture.gr/culture/mystras-edu/art/07.html>
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mystras_palace.JPG

Διαφάνεια 45

- Μαν. Χατζηδάκης, *Μυστράς* (αρχαιολογικός οδηγός ΥΠΠΟ), Αθήνα 1987, 113-115, εικ.71,72
- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχαίον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, 48.40

Διαφάνεια 46

- <http://www.culture.gr/culture/mystras-edu/art/07.html>
- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχαίον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, 18, 22

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 47

- <http://www.culture.gr/culture/mystras-edu/art/07.html>
- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ. 26, 34

Διαφάνεια 48

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ. 36, 37

Διαφάνεια 49

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, 37
- http://3.bp.blogspot.com/-jIFW8rjnYZM/Tdf1DKQ-aYI/AAAAAAAAADaw/_qm9_x50tok/s320/x_0005.jpg
/CC-BY-SA

Διαφάνεια 50

- <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1702013>

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, 38.30

Διαφάνεια 51

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, 94.86

Διαφάνεια 52

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, 95.87
- http://myphotopic.blogspot.gr/2014/01/blog-post_4367.html

Διαφάνεια 53

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, 108.99

Διαφάνεια 54

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ. 108, εικ. 99

Πηγές εικόνων

- Προσωπικό αρχείο

Διαφάνεια 55

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχείον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ. 111, εικ. 101

Διαφάνεια 56

- http://ellet.gr/pdf/d_isaias.pdf σελ. 12
copyright
- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ortahisar_\(3\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ortahisar_(3).jpg)

CC-BY-SA

- Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, σελ. 245. 7
- <http://histoirehistoire.weebly.com/uploads/1/0/8/5/10851769/5486482.jpg?771>

Διαφάνεια 57

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχείον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ. 59.49, σελ. 56.46

Διαφάνεια 58

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχείον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ.εικ. 61.50, 63.52, 62.51
- http://www-ioa.epcon.gr/Buildings/Buildings_files/Photos/New/SpitiDespoti1.jpg

Διαφάνεια 59

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», *Αρχείον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος*, τ. του 1937, σελ. εικ. 59.49

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 60

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχείο των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 87.78, 95.87

Διαφάνεια 61

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχείο των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 86.76
- <http://www.dilos.com/dilosimages/image/crete/DSC00393.jpg>
- http://1.bp.blogspot.com/_zHULIQ1cGPY/SzkebQtMAAI/AAAAAAAAAGJQ/Zx2D_v6hA9E/s400/ΠΑΛΙΑ+ΠΟΛΗ+ΛΙΜΑΝΙ+%2815%29.JPG

Διαφάνεια 62

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχείο των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 70.59, 68.75

Διαφάνεια 63

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχείο των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 73.61, 76.64

Διαφάνεια 64

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχείο των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 90.82, 89.81, 91.83

Διαφάνεια 65

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχείο των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 75.63
- <http://4.bp.blogspot.com/-yiFz3bbiyR/UJjen0VOzhl/AAAAAAAAAKGI/--7C3kcQY7Q/s640/2+CaseMedioevaliASantaCeciliaByRoeslerFranz.jpg>

CC-BY-SA

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 66

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 77.65, 37.78
- http://www.culture.gr/culture/mystras-edu/history/05_img22.html

Διαφάνεια 67

- Αναστ. Ορλάνδος, «Τα Παλάτια και τα σπίτια του Μυστρά», Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, τ. του 1937, σελ. εικ. 85.74

Διαφάνεια 68

- <https://eistinpola.files.wordpress.com/2010/05/sa3.jpg>
- http://wowturkey.com/t.php?p=/tr154/Ali_Melih_Atafirat_DSC05392ww.jpg

Διαφάνεια 69

- *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1993, 36.36

- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Η Αρχιτεκτονική προεξοχή-Το σαχνισί*, Θεσ/νίκη 1988, 314.233

Διαφάνεια 70

- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Η Αρχιτεκτονική προεξοχή-Το σαχνισί*, Θεσ/νίκη 1988, 291.211

Διαφάνεια 71

- *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1993, 320.93
- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Η Αρχιτεκτονική προεξοχή-Το σαχνισί*, Θεσ/νίκη 1988, 293.211

Διαφάνεια 72

- *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1993, 389.83
- Ν.Κ. Μουτσόπουλος, *Η Αρχιτεκτονική προεξοχή-Το σαχνισί*, Θεσ/νίκη 1988, 294.213

Διαφάνεια 73

- http://3.bp.blogspot.com/_BtCwuH-abeg/THPVdgDLF_I/AAAAAAAAA6o/I5BwBqf3ehg/s1600/sinasos.jpg
- <http://www.stamoulisblog.com/2011/06/blog-post.html>

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 74

- Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η Διατήρησή της (κατάλογος έκθεσης), ΟΠΠΕ Θεσσαλονίκη 1997-Αίνος-ΥΠΠΟ, Θεσ/νίκη 1997, σελ. 260.8, 260.7
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_%27Byzantine_House%27,_Melnik_1.jpg

Διαφάνεια 75

- <http://www.panoramio.com/photo/66916001>
- http://www.gummastic.gr/index.php?contentid=85&langflag=_en&sub=&screen=6

Διαφάνεια 76

- <http://www.gummastic.gr/library/-big16-04-10-16-23-15.jpg>
- Προσωπικό αρχείο

Διαφάνεια 77

- <http://www.hellenica.de/Griechenland/Geo/GR/Po rtariaMagnisias.html>
- http://farm4.static.flickr.com/3484/3930829947_80dbaff850.jpg

Διαφάνεια 78

- [http://www-
ioa.epcon.gr/Buildings/Buildings_files/Photos/N
ew/SpitiDespoti1.jpg](http://www-ioa.epcon.gr/Buildings/Buildings_files/Photos/New/SpitiDespoti1.jpg)
- [http://adventuresinpreservation.org/past-
adventures/restoring-the-babameto-house/](http://adventuresinpreservation.org/past-adventures/restoring-the-babameto-house/)
- [http://bnr.bg/en/post/100098768/cultural-
tourism-in-plovdiv](http://bnr.bg/en/post/100098768/cultural-tourism-in-plovdiv)

CC-BY-NC-ND

Τέλος

Επεξεργασία: Τάσιου Στεφανία
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

